

Attraktivitet og kommunestruktur

Oppdal

KNUT VAREIDE
TF-notat nr. 107/2015

Tittel: Attraktivitet og kommunestruktur Oppdal
Under-tittel:
TF-notat nr: 107/2015
Forfatter(e): Knut Vareide
Dato: 8. desember 2015
ISBN: 978-82-7401-904-1
ISSN: 1891-053X
Pris: 150,- (Kan lastes ned gratis fra www.Telemarksforskning.no)
Framsidedfoto: Kart (Vareide)
Prosjekt: Oppdal kommune – utredningsbistand for kommunereformen
Prosjektnr.: 20151290
Prosjektleder: Knut Vareide
Oppdragsgiver(e): Oppdal kommune

Spørsmål om dette notatet kan rettes til:

Telemarksforskning
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: +47 35 06 15 00
www.Telemarksforskning.no

Resymé: Notatet analyserer utvikling, attraktivitet og framtidssikter for Oppdal, Rennebu, Sunndal og Midtre Gauldal og diskuterer hvilke alternative sammenslåingsalternativer som i størst grad støtter opp under Oppdal som regionsenter.

Knut Vareide er utdannet sosialøkonom (Cand. Oecon.) fra Universitetet i Oslo (1985). Han har arbeidet ved Telemarksforskning siden 1996.

Forord

Dette notatet er utarbeidet på oppdrag fra Oppdal kommune. Hensikten er å gi et underlag for å vurdere ulike alternativer for ny kommunestruktur. Fra oppdragsgiver er det gitt fire alternativer: Oppdal og Sunndal, Oppdal og Rennebu, Oppdal, Rennebu og Midtre Gauldal og til slutt Oppdal som egen kommune.

I dette notatet er effekter på kommunal drift ikke diskutert i det hele tatt. Fokus har vært på Oppdals egen attraktivitet for bosetting, besøk og bedrifter.

Bø, 8. desember 2015

Knut Vareide

Prosjektleder

Innhold

-	
Sammendrag	5
1. Beskrivelse av utviklingen	8
1.1 Befolkning.....	9
1.2 Arbeidsplasser.....	12
1.3 Næringsstruktur	14
1.4 Pendling og arbeidsmarkedsintegrasjon.....	23
1.5 Hva sier beskrivelsen?	25
2. Analyse av utviklingen	26
2.1 Attraktivitetsmodellen.....	26
2.2 Næringsattraktivitet	27
2.3 Bostedsattraktivitet.....	35
2.4 Hva sier analysene?	40
3. Scenarier for framtidig vekst.....	41
3.1 Scenarier for arbeidsplassvekst.....	41
3.2 Scenarier for befolkningsvekst	45
3.3 Hva sier scenariene?	48

Sammendrag

Oppdal har hatt en svak næringsutvikling etter 2008. Samtidig har det vært vekst i folketallet. Oppdal har dermed kombinert høy bostedsattraktivitet med svak næringsattraktivitet. For framtidig vekst og utvikling vil det være viktig for Oppdal å øke sin næringsattraktivitet. Oppdal er blant de 20 kommunene i landet med høyest konsentrasjon av besøksnæringer, derfor er besøksattraktiviteten spesielt viktig for kommunen. De tre alternative for ny kommune kan oppsummeres slik:

Oppdal og Sunndal

Sunndal er en utpreget basisnæringskommune, hvor aluminiumsproduksjon er en hjørnestein. Prosessindustrien har lenge hatt nedgang i antall arbeidsplasser i Norge, både på grunn av at mange produksjonsanlegg har blitt lagt ned og på grunn av rasjonalisering og effektivisering av produksjonen. Sunndal er derfor en sårbar kommune hvor det er risiko for nedgang i både befolkning og arbeidsplasser. Sunndal og Oppdal har en svært ulik bransjestruktur. En sammenslåing av disse to kommunene vil gjøre den nye kommunen mer robust, men det betyr ikke at Sunndal og Oppdal hver for seg nødvendigvis blir mer robust. Det er lite pendling mellom Sunndal og Oppdal. Arbeidsmarkedet i disse to kommunene er derfor svakt integrert. Det var registrert 42 personer som bodde i Oppdal og pendlet til Sunndal, men ingen som bodde i Sunndal og pendlet til Oppdal. Det er en klar svakhet med dette kommunealternativet. Vi vurderer dette som det klart dårligste alternativet.

Oppdal og Rennebu

Rennebu er en kommune uten spesielt klar næringsprofil. Rennebu har hatt nedgang i befolkning og arbeidsplasser siden 2000. Nedgangen har strukturelle årsaker. Rennebu er en liten kommune som ligger langt fra de store arbeidsmarkedene, og har hatt en lite gunstig næringsstruktur i denne perioden. Rennebu har egentlig klart seg rimelig godt gitt disse uheldige strukturelle forholdene. Rennebu er ganske sterkt knyttet til Oppdal gjennom at ti prosent av alle sysselsatte i kommunen pendler til Oppdal. Det vil være en fordel i en eventuell sammenslåingsprosess. I en ny kommune bestående av Oppdal og Rennebu vil antakelig Oppdal bli det naturlige senteret. En ny kommune bestående av Oppdal og Rennebu vurderes som fordelaktig for utviklingen av Oppdal.

Oppdal, Rennebu og Midtre Gauldal

Midtre Gauldal har hatt sterk vekst i antall arbeidsplasser etter 2008. Kommunen har landbruk og næringsmiddelproduksjon som de viktigste næringene. Midtre Gauldal har hatt svært høy næringsattraktivitet de siste årene. Midtre Gauldal er også den av de fire kommunene som har best utsikter for å oppnå vekst i framtiden, på grunn av at lokaliseringen er mer gunstig enn de andre kommunene. Det vil være en fordel å slå seg sammen med en kommune med høy attraktivitet og vekstutsikter. På den andre siden er Midtre Gauldal lite integrert med Oppdal. Det er lite pendling mellom disse to kommunene. Midtre Gauldal er sterkt knyttet til arbeidsmarkedet i Trondheimsregionen og utviklingen i Oppdal betyr lite for befolkningen i Midtre Gauldal. Det kan gjøre det problematisk for Oppdal å få gjennomslag for at den nye kommunen vil satse helhertet for å utvikle Oppdal. På den annen side vil denne nye kommunen få større ressurser til en slik satsing dersom det oppnås enighet om det. Vi vurderer at det ligger utviklingsmuligheter for Oppdal i dette alternativet, men også en risiko for at Oppdal som senter og besøkssted ikke blir tilstrekkelig prioritert.

Oppdal som egen kommune

Vi vurderer at Oppdal som egen kommune er et bedre alternativ enn Oppdal/Sunndal. Alternativet Oppdal/Rennebu virker å være et alternativ som kan styrke Oppdal, og vurderes som bedre enn å stå alene. Alternativet med Oppdal, Rennebu og Midtre Gauldal har nok det største potensialet, men en må vurdere om utviklingen av Oppdal vil få sterk nok prioritet i denne konstellasjonen. Hvis en kommer fram til at dette er tilfredsstillende, kan dette bli det beste alternativet. Hvis ikke, vil Oppdal være bedre tjent med å stå alene.

Innledning

Oppdal er i ferd med å utrede fire alternativer for en ny kommune. Det er Oppdal og Rennebu, Oppdal, Rennebu og Midtre Gauldal, Oppdal og Sunndal og til slutt Oppdal alene.

Formålet med dette notatet er å finne ut hvilket alternativ som er best for Oppdal som regionsenter når det gjelder attraktivitet for bedrifter, besøk og bosetting.

Notatet har tre kapitler: 1. Beskrivelse av utviklingen, 2. Analyse av utviklingen og 3. Scenarier.

I det første kapitlet har vi beskrevet utviklingen i arbeidsplasser, næringsutvikling, pendling og befolkning. Hvordan har utviklingen i Oppdal og de aktuelle nabokommunene vært?

I det andre kapitlet har vi analysert drivkrefter og årsaker til den utviklingen vi beskrev i den første delen. Hva er de underliggende årsakene til utviklingen? Det er spesielt interessant å få avdekket hvor mye av utviklingen som skyldes ytre eller strukturelle faktorer. Når vi kjenner til dette, kan vi måle hvordan kommunen har prestert, gitt sine egne vekstbetingelser. Det handler om attraktivitet for ulike deler av næringslivet og attraktivitet som bosted. Vi har utviklet en helhetlig modell for dette formålet, attraktivitetsmodellen. Vi ser nærmere på hvordan attraktiviteten for Oppdal og nabokommunene har vært siden 2000.

I det tredje og siste kapitlet trekker vi linjene framover, hvor vi ser på ulike scenarier for utviklingen av arbeidsplasser og befolkning. Scenariene viser flere interessante forhold. For det første viser scenariene at det er et stort mulighetsrom for den framtidige utviklingen i kommunen, både når det gjelder befolknings- og næringsvekst. I dette mulighetsrommet er det stedets egen attraktivitet som vil avgjøre hvilket scenario som realiseres. Hvilke utsikter til vekst i arbeidsplasser og befolkning har Oppdal og nabokommunene?

1. Beskrivelse av utviklingen

I dette kapitlet skal vi beskrive utviklingen i Oppdal og de tre aktuelle kommunene som Oppdal eventuelt kan slå seg samme med. Vi fokuserer på utviklingen etter 2000, med et spesielt blikk på utviklingen etter finanskrisen i 2008.

Vi starter med et kapittel om befolkningsutviklingen i de fire kommunene. Dernest ser vi på utviklingen i antall arbeidsplasser. I kapittel 1.3 ser vi nærmere på næringsstrukturen i de fire kommunene før vi avslutter denne rent beskrivende delen av notatet med et kapittel om pendlingsmønstrene.

Til slutt har vi en oppsummering av beskrivelsen, og en diskusjon om hva den utviklingen vi har beskrevet har av betydning for hvilken kommune Oppdal bør slå seg sammen med.

1.1 Befolkning

Befolkningsutviklingen er den mest sentrale størrelsen i regional utvikling. I dette kapitlet vil vi ganske kort beskrive hvordan befolkningsutviklingen har vært, og hvordan befolkningsendringene er sammensatt av fødselsbalanse og flytting. Vi vil også se på hvordan flyttingen er sammensatt av innenlands flytting og innvandring.

1.1.1 Befolkningsutvikling i Oppdal

Folketallet i Oppdal har økt fra 6 283 i begynnelsen av 2000 til 6 880 i slutten av tredje kvartal 2015.

Befolkningen i Oppdal har økt ganske jevnt og trutt med bare noen små bølger fra trenden.

1.1.2 Befolkningsutviklingen dekomponert

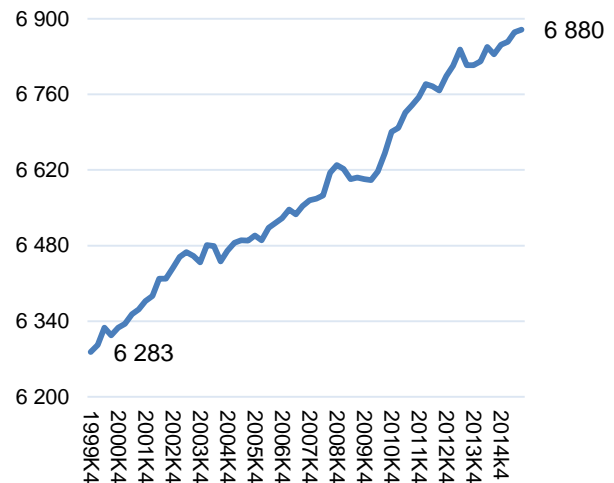
Vi kan splitte opp befolkningsendringene i fødselsbalanse, innenlands flytting og netto innvandring. I figuren nederst til høyre ser vi hvordan disse komponentene har bidratt til befolkningsendringene i Oppdal.

Oppdal har en positiv fødselsbalanse som har bidratt positivt til befolkningsveksten i perioden sett under ett. Fødselsbalansen har i enkelte perioder vært negativ, men positiv i de fleste periodene.

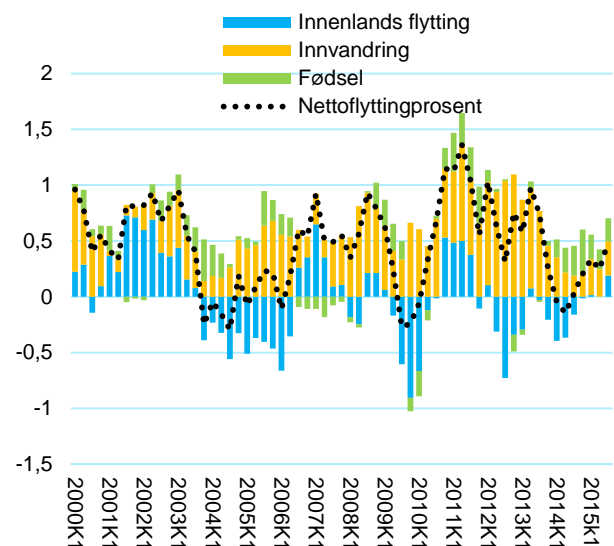
Netto innenlands flytting har vært positiv i noen perioder, men negativ i andre. Over tid har det vært nær balanse mellom inn- og utflytting mellom Oppdal og andre norske kommuner.

Innvandringen har bidratt positivt i alle periodene. Det er innvandringen som har ført til befolkningsveksten i Oppdal. Oppdal har ikke spesielt høy netto innvandring i forhold til resten av landet, faktisk er innvandringen lavere enn i landet som helhet.

Summen av innenlands nettoflytting og netto innvandring er vist med den prikkede linjen. Oppdal har stort sett hatt en samlet positiv nettoflytting etter 2000.

Figur 1: Folketallet i Oppdal

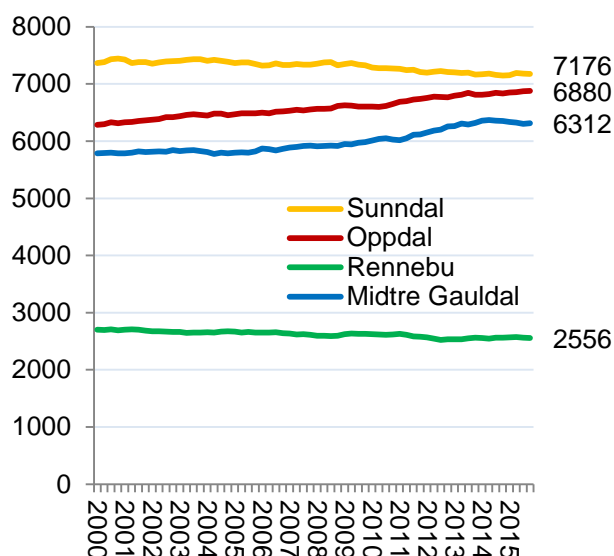

Figur 2: Befolkningsendringer siste 12 måneder, dekomponert.

1.1.3 Befolkningsutvikling i de fire kommunene

Sundal, Oppdal og Midtre Gauldal er omtrent like når det gjelder folketall. Sundal er størst, men har hatt synkende folketall etter 2000. Oppdal nærmer seg Sundal i befolkningsstørrelse, og vil ta igjen Sundal om få år dersom trenden fortsetter.

Rennebu er en del mindre enn de andre kommunene.

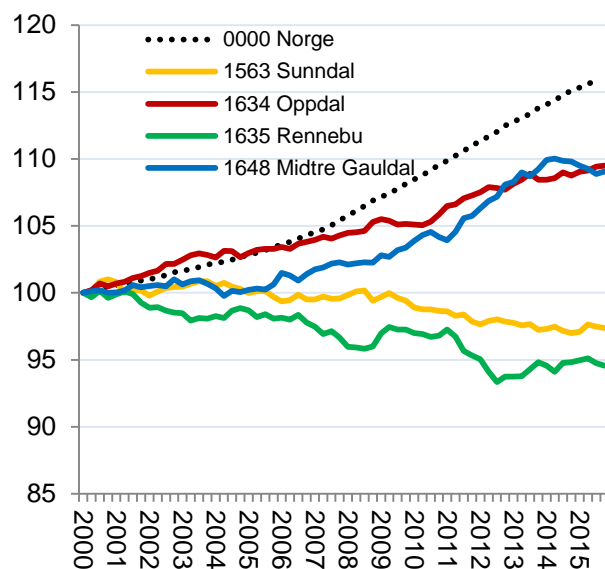
1.1.4 Indeksert vekst i de fire kommunene

Fra 2000 til 3. kvartal 2015 har Norges befolkning økt med 16,2 prosent. Ingen av de fire kommunene har hatt samme befolkningsvekst.

Oppdal har hatt sterke vekst av de fire kommunene, med 9,5 prosent siden 2000 til siste telling. Midtre Gauldal har hatt en vekst på 9,1 prosent.

Sundal og Rennebu har hatt nedgang i befolkningen siden 2000.

Figur 3: Befolkningen i de fire kommunene fra 2000 til 3. kvartal 2015.

Figur 4: Indeksert vekst i de fire kommunene. Antall innbyggere i 2000 = 100.

1.1.5 Nettoflytting

Nettoflyttingen er den viktigste komponenten for befolkningsveksten. I figuren ser vi hvordan nettoflyttingen har utviklet seg i de fire kommunene etter 2000. I figuren har vi beregnet tre års glidende gjennomsnitt for å glatte ut kurvene.

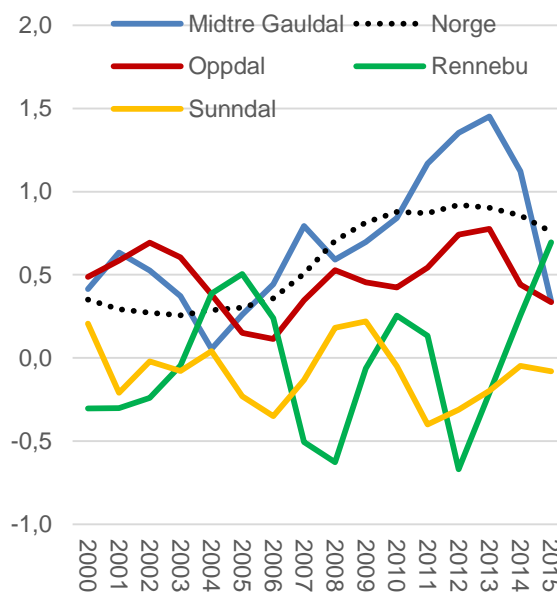
I figuren viser vi også Norges nettoflytting som er det samme som netto innvandring til Norge.

Midtre Gauldal har hatt høyest nettoflytting i store deler av denne perioden. Flyttetallene til Midtre Gauldal har imidlertid falt en del de siste to årene.

Oppdal har hatt ganske stabil netto innflytting, som verken har vært spesielt høy eller lav.

Rennebu har hatt store svingninger i sin nettoflytting. I perioder har det vært ganske sterk netto utflytting fra Rennebu. De siste to årene har nettoflyttingen tatt seg opp og blitt positiv.

Sunn dal har hatt enten lav netto innflytting eller netto utflytting gjennom hele perioden

Figur 5: Nettoflytting inklusive innvandring i prosent av befolkning, tre års glidende gjennomsnitt.

1.1.6 Fødselsoverskudd

Fødselsoverskuddet påvirker også befolkningstallene på samme måte som nettoflyttingen.

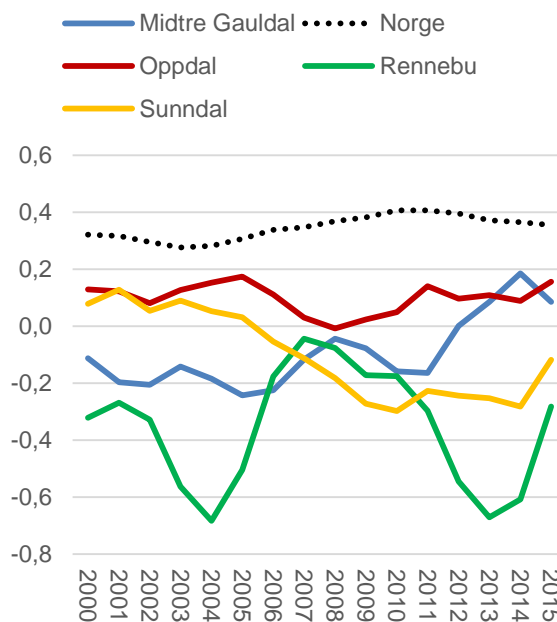
Alle de fire kommunene har lavere fødselsoverskudd enn landet ellers. Det er nok et utslag av at det er mange eldre i befolkningen.

Oppdal har hatt det største fødselsoverskuddet i de fleste årene.

Midtre Gauldal har hatt et økende fødselsoverskudd. Det har sammenheng med den høye innflyttingen vi så i den øverste figuren. De som flytter er stort sett ganske unge, og innflytting forynger befolkningen og da blir også fødselsoverskuddet høyere.

Sunn dal hadde fødselsoverskudd først i perioden, men har etter hvert fått fødselsunderskudd i stedet. Det henger sammen med utflyttingen fra kommunen.

Rennebu har hatt fødselsunderskudd i varierende grad i hele perioden.

Figur 6: Fødselsoverskudd i prosent av befolkning, tre års glidende gjennomsnitt.

1.2 Arbeidsplasser

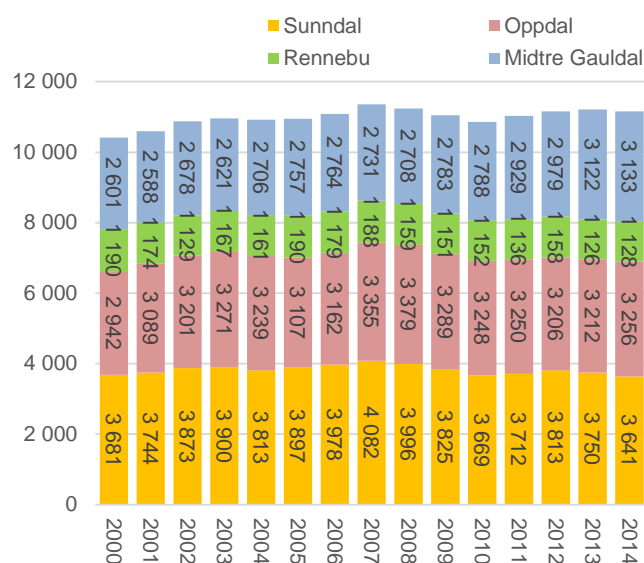
I dette kapitlet beskriver vi utviklingen i Oppdal og nabokommunene med hensyn til arbeidsplasser, næringsutvikling, befolkning og pendling. Arbeidsplassutviklingen er, sammen med befolkningsutviklingen, de mest sentrale størrelsene som vi må beskrive og analysere for å forstå den regionale utviklingen. Vi starter med en beskrivelse av utviklingen av antall arbeidsplasser samlet og sektorvis. Deretter ser vi nærmere på hvordan de enkelte delene av næringslivet har utviklet seg over tid.

1.2.1 Arbeidsplasser

Med antall arbeidsplasser mener vi sysselsatte etter arbeidssted, altså antall personer som jobber i kommunen, uavhengig av om de bor der eller ikke.

Samlet antall arbeidsplasser økte noe i de fire kommunene fra 2000 til 2007. Etter 2007 har det ikke vært vekst i antall arbeidsplasser.

Sunn dal har flest arbeidsplasser i 2014, og hadde også flest i 2000. Oppdal og Midtre Gauldal er omtrent like store med hensyn til arbeidsplasser. Rennebu er en del mindre enn de andre.

Figur 7: Antall arbeidsplasser i de fire kommune.

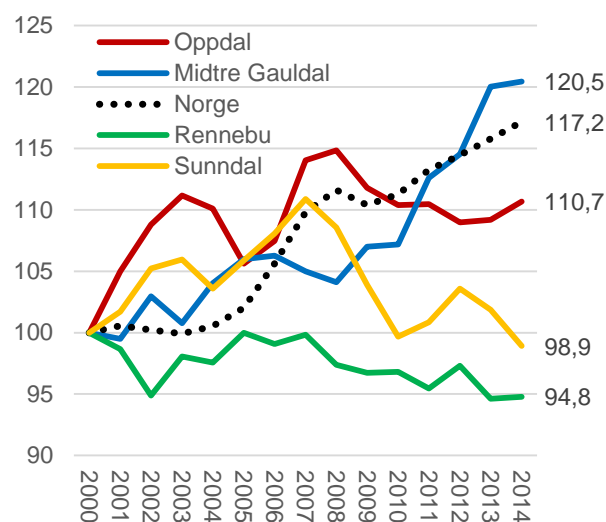
1.2.2 Vekst i antall arbeidsplasser

Fra 2000 til 2014 økte antall arbeidsplasser i Norge med 17,2 prosent.

Midtre Gauldal har hatt en vekst på 20,5 prosent i den samme perioden. Den sterke veksten i Midtre Gauldal kommer blant annet av sterk vekst i Norsk Kylling AS.

Oppdal hadde sterk vekst fram til 2008, men har hatt nedgang etter det.

Sunn dal og Rennebu har færre arbeidsplasser i 2014 enn de hadde i 2000.

Figur 8: Indeksert arbeidsplassvekst, 2000-2014, alle sektorer, i de fire kommunene. Antall arbeidsplasser i 2000 = 100.

1.2.3 Vekst i privat sektor

Arbeidsplassveksten i privat sektor i Norge var på 15,9 prosent fra 2000 til 2014.

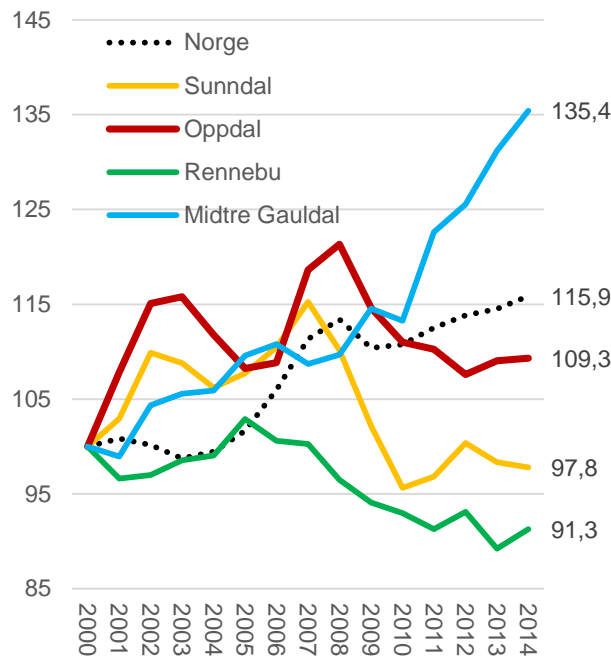
Midtre Gauldal har hatt en vekst på hele 35,4 prosent i denne perioden. Den sterke veksten vi så på forrige side i totalt antall arbeidsplasser i Midtre Gauldal, er således skapt i næringslivet.

De tre andre kommunene har det til felles at det har vært en nedgang i antall arbeidsplasser de siste årene.

Oppdal hadde sterk vekst fram til 2008, men har hatt en sterk nedgang etter det. Det er 9,3 prosent flere arbeidsplasser i 2014 enn i 2000, men samtidig ti prosent færre enn i 2008.

Sunndal hadde også sterkere vekst i næringslivet enn landet før øvrig fram til 2007, men har hatt en nedgang på 15 prosent fra 2007 til 2014.

Rennebu har hatt en nedgang i antall arbeidsplasser i næringslivet på 8,7 prosent siden 2000.

Figur 9: Indeksert arbeidsplassvekst i privat sektor i de fire kommunene fra 2000 til 2014.

1.2.4 Vekst i offentlig sektor

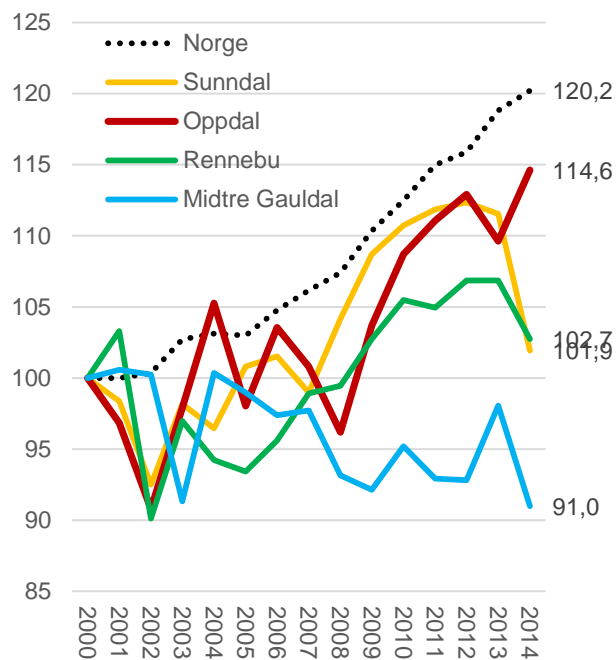
Antall arbeidsplasser i offentlig sektor i Norge har økt med 20,2 prosent fra 2000 til 2014.

Ingen av de fire kommunene har hatt så sterk vekst.

Oppdal har hatt sterkest vekst i antall arbeidsplasser i det offentlige, med 14,6 prosent.

Sunndal og Rennebu har bare litt flere arbeidsplasser i offentlig sektor i 2014 enn i 2000.

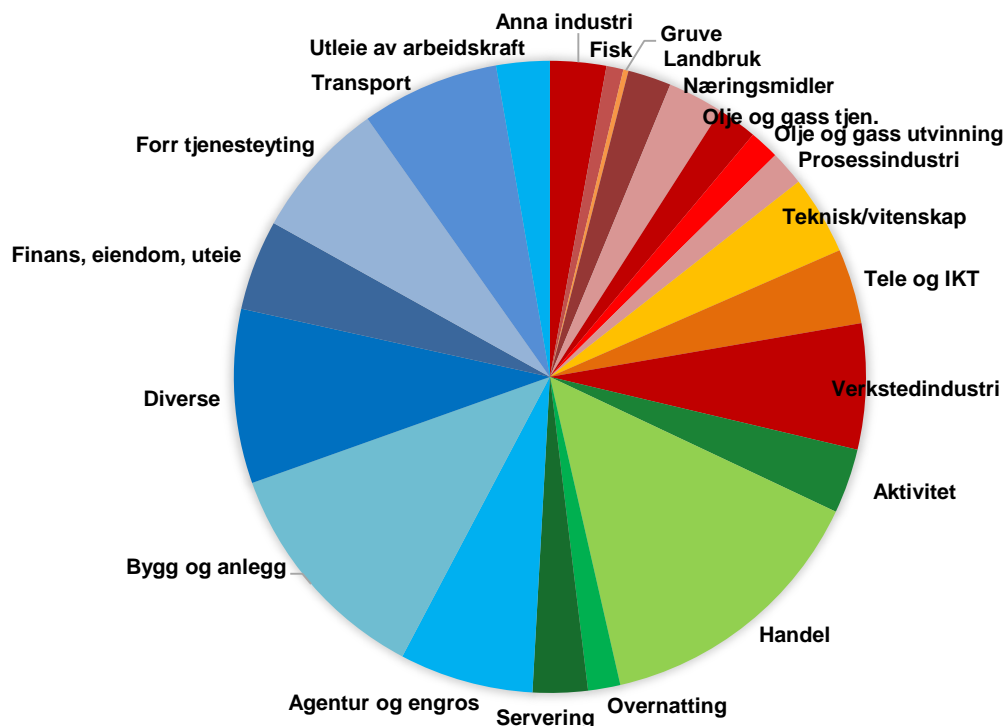
Midtre Gauldal har hatt en nedgang i antall arbeidsplasser i offentlig sektor på ni prosent.

Figur 10: Indeksert arbeidsplassvekst i offentlig sektor i de fire kommunene fra 2000 til 2014.

1.3 Næringsstruktur

Vi skal nå se nærmere på næringsstrukturen i de fire kommunene. Vi bruker da en inndeling i fire strategiske næringstyper. Det finnes mange forskjellige bransjeinndelinger. For vårt formål har vi delt næringslivet inn i fire strategiske næringstyper.

Figur 11: Inndeling av næringslivet i Norge, utenom de lokale næringene. De rød/gule er bransjer i basisnæring, de grønne besøksnæring og de blå er de regionale næringene.

Basisnæring (rød farget) er næringsliv som konkurrerer på et nasjonalt eller internasjonalt marked. Basisnæringene produserer varer eller tjenester på et sted, som selges og konsumeres hovedsakelig i et marked utenfor stedet der produksjonen foregår. Primærnæring, som landbruk og gruver og industri, tilhører basisnæringene. Også en del tjenesteproduksjon defineres som basisnæring. Dette er tjenester som IT, telekom og andre teknologiske tjenester. Basisnæringene regnes ofte som «motoren» i økonomien. Det er tradisjonelt ut i fra basisnæringene mye annen næringsvirksomhet er skapt.

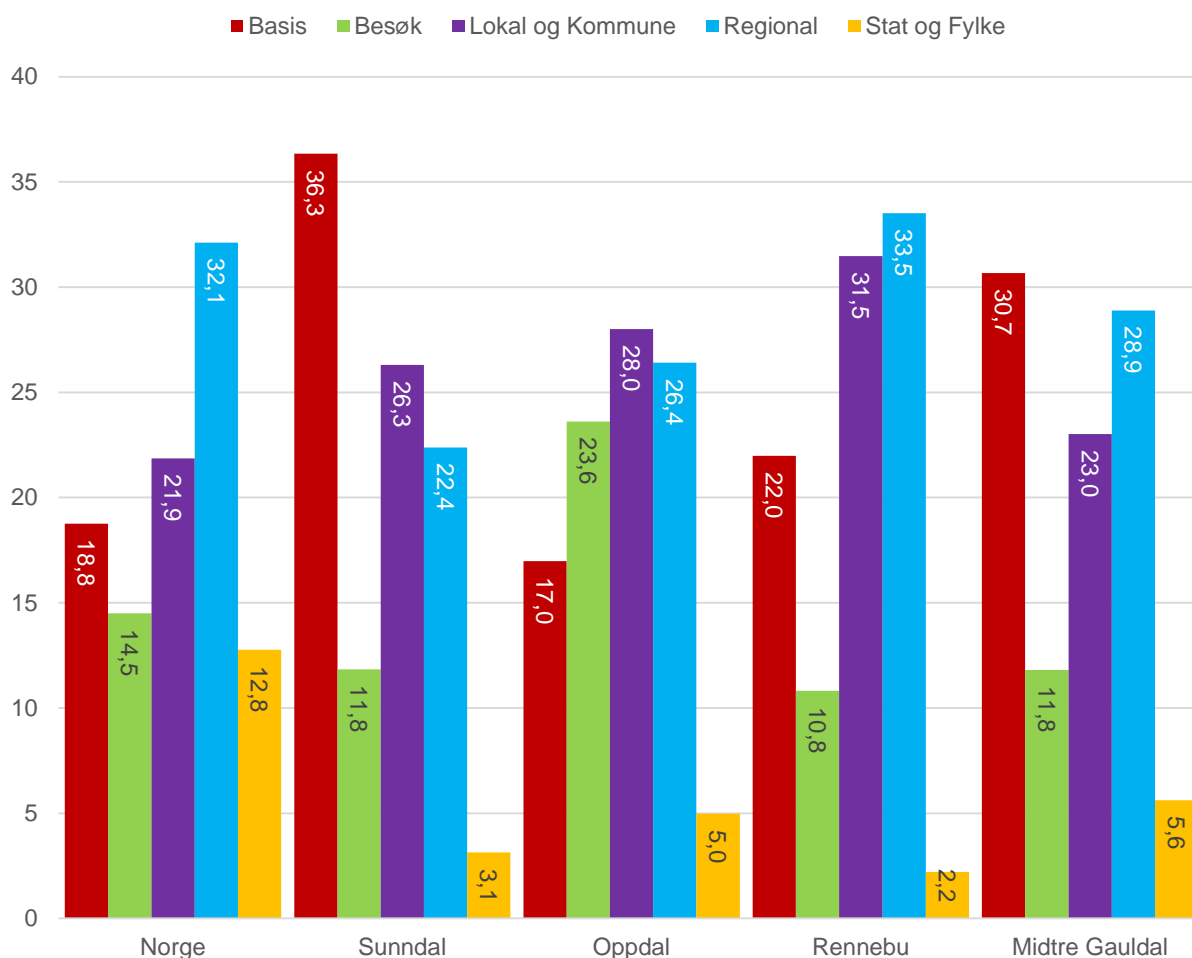
Besøksnæring (grønn farget) er næringsliv som kjennetegnes av at kunden må være personlig til stede. Besøksnæringene inkluderer derfor all turisme, men også butikkhandel og en del personlige tjenester. Både stedets egne innbyggere og tilreisende er kunder som skaper besøksnæring.

De *regionale* næringene (blå farget) består av bransjer som både har annet næringsliv og offentlige institusjoner og stedets befolkning som kunder i et hovedsakelig regionalt marked. Eksempler på slike næring er bygg og anlegg, transport og forretningsmessig tjenesteyting. Vi finner ofte en konsentrasjon av slike regionale næring i byer og sentra. Det er en sammensatt næringstype, og vi antar at det er ulike drivere for vekst og utvikling i slike bransjer.

Lokale næring er privat næringsliv som leverer tjenester til den lokale befolkningen. Dette er tjenester som private barnehager, skoler, primærhelsetjenester og renovasjon. De lokale næringene er som regel substitutter for offentlige tjenester og er svært tett knyttet til egen befolkning. I analysene framover vil vi derfor slå sammen kommunal sektor og lokale næring.

1.3.1 Overordnet næringsstruktur i kommunene

Vi kan nå se på hvordan arbeidsplassene i de fire kommunene fordeler seg på de ulike næringstypene og sektorene.

Figur 12: Andel av arbeidsplassene i ulike næringstyper og sektorer

Sunndal og Midtre Gauldal er kommuner med en stor andel av arbeidsplassene i basisnæringene. Vi kan se at Sunndal har 36,3 prosent av arbeidsplassene i basisnæringene, mens Midtre Gauldal har 30,7 prosent. Det er langt over andelen som basisarbeidsplassene har i Norge, som vi ser er 18,8. Rennebu har litt høyere andel av arbeidsplassene i basisnæringene, mens Oppdal har mindre andel av arbeidsplassene i basisnæringene enn Norge.

Oppdal har en høy andel av arbeidsplassene i besøksnæringene. 23,6 prosent av alle arbeidsplasser i Oppdal er i besøksnæringene, mens tilsvarende andel i Norge er 14,5 prosent. De andre kommunene har lavere andel av arbeidsplassene i besøksnæringene enn landet som helhet.

Det er også variasjoner i andelen som er i de regionale næringene. Rennebu har høyere andel i regionale næringer enn landet ellers, mens de andre kommunene har lavere andel i de regionale næringene.

Alle de fire kommunene har høyere andel i kommunen og de lokale næringene enn gjennomsnittet for Norge. Andelen av arbeidsplassene i statlig og fylkeskommunal sektor er imidlertid lav i alle de fire kommunene.

1.3.2 Profiler

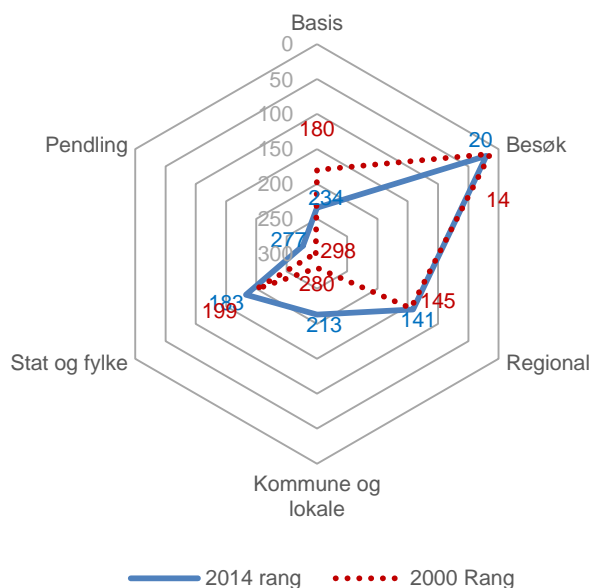
Fordelingen av de sysselsatte på et sted forteller mye om hvilken type sted kommunen er. Noen steder har i stor grad vokst fram på grunnlag av sine basisnæringer, andre er typiske besøkssteder, mens andre kan kategoriseres som typiske bostedskommuner dersom en stor andel av de sysselsatte pendler ut av kommunen.

Profilen tar utgangspunkt i andelen av arbeidsplassene i de ulike næringstyper og sektorer som vist i figur 12 på forrige side. I tillegg tar vi med nettoppendlingen. Vi viser til slutt rangeringsnummeret i profilen.

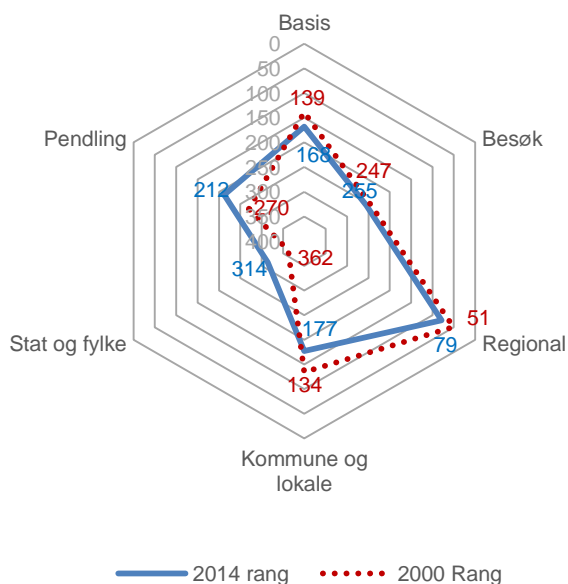
I Oppdals profil ser vi at Oppdal ble rangert som nummer 14 for besøksnæringer i 2000. Det betyr at det bare var 13 kommuner av de 428 kommunene i landet med høyere andel av sysselsettingen i besøksnæringene. I 2014 hadde rangeringen blitt 20. Fremdeles er Oppdal en utpreget besøkskommune, men nå er det 19 kommuner med høyere konsentrasjon i besøksnæringene.

Oppdal var rangert som nummer 180 for basisnæringene. Det betyr at Oppdal hadde litt over middels andel basisnæringer blant de 428 kommunene i 2000. I 2014 hadde rangeringsnummeret for basisnæringer sunket til 234, som er under middels av kommunene. Oppdal har fått høyere rangering for pendling og kommune/lokale næringer fra 2000 til 2014.

Rennebus profil er vist nederst. Rennebu har relativt mye av regionale næringer. Rennebu har økt sin rangering for pendling og offentlig sysselsetting og samtidig redusert de relative andelen for de tre næringstypene.

Figur 13: Oppdals profil i 2000 og 2014.

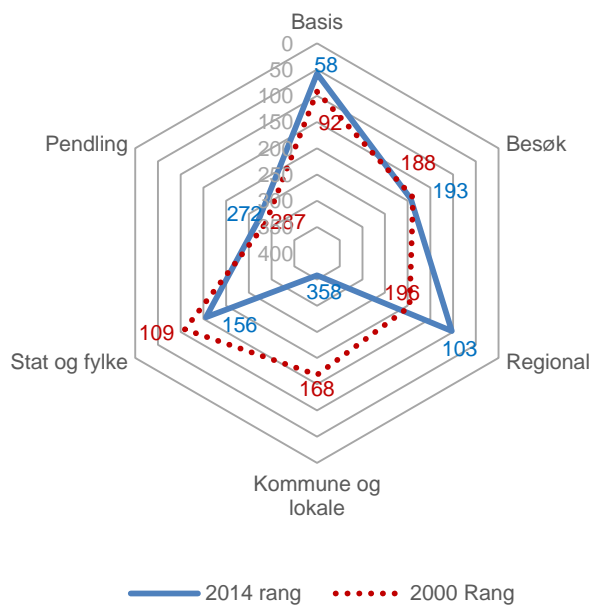

Figur 14: Rennebus profil i 2000 og 2014.

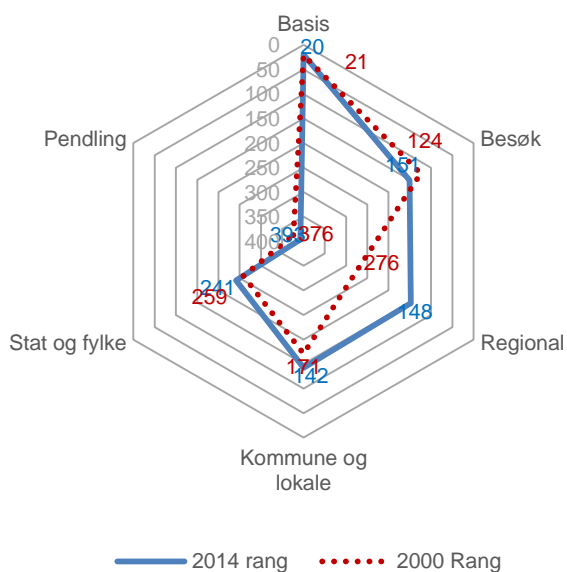
Midtre Gauldal har høynet sin rangering for basisnæringer fra 92 til 58. Midtre Gauldal er dermed i ferd med å bli en utpreget basiskommune. Samtidig har rangeringen for de regionale næringene også økt sterkt, fra 196. plass til 103 av de 428 kommunene i landet. Samtidig går rangeringen for kommune og lokale næringer og stat/fylke ned.

Sunndals profil er vist nederst til høyre. Sunndal er en rendyrket basiskommune. Rangeringen for basisnæringer var 21 i 2000. I 2014 var rangeringsnummeret 20.

Sunndals profil som basiskommune har dermed blitt forsterket. Sunndal har også fått en langt høyere andel i de regionale næringene i 2014 enn i 2000.

Figur 15: Midtre Gauldals profil i 2000 og 2014.

Figur 16: Sunndals profil i 2000 og 2014.

1.3.3 Bransjestruktur mer detaljert

Bransjestrukturen er et forhold som har stor betydning for utviklingen, spesielt i basisnæringene. Det er fordi basisnæringene er svært ujevnt fordelt mellom regioner og fordi utviklingen i den enkelte bransjen i basisnæringene svinger sterkt.

Hvilke bransjer har Oppdal mye av, relativt til landet som helhet? For å få fram dette bruker vi lokaliseringkvotienter (LQ). LQ for en bransje beregnes ved å ta andelen av antall arbeidsplasser i bransjen i forhold til sysselsettingen på stedet, og dele på tilsvarende andel på landsbasis. Hvis tallet er større enn 1, betyr det at der er relativt mye av denne bransjen på stedet. Er tallet mindre enn 1, betyr det at denne bransjen er «underrepresentert» på stedet.

I basisnæringene har Oppdal mye av bransjer som gruver (inkluderer stein, pukk og grus), landbruk, anna industri og næringsmidler. Andre bransjer i basisnæringene har Oppdal lite eller ingenting av, som olje og gassrelaterte næringer, fisk, prosessindustri og teknologiske tjenester.

Oppdal har mye av alle bransjene i besøksnæringene, spesielt overnatting.

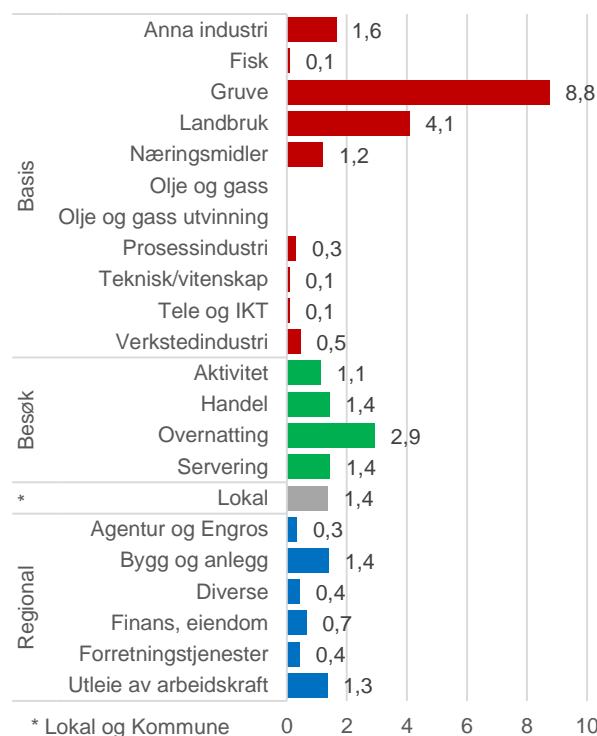
I de regionale næringene har Oppdal mye av bygg og anlegg og utleie av arbeidskraft, men lite av de andre bransjene i de regionale næringene.

Vi ser at bransjestrukturen i Midtre Gauldal i den nederste figuren.

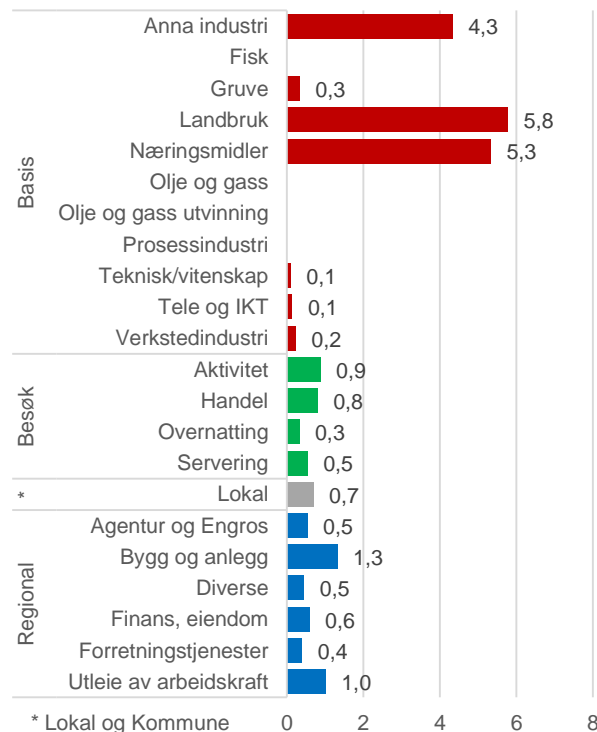
Basisnæringene i Midtre Gauldal er konsentrert til tre bransjer: landbruk, næringsmiddelindustri og anna industri. Det er lite eller ingen sysselsetting i de andre bransjene i basisnæringene i Midtre Gauldal.

Midtre Gauldal har forholdsvis lite av alle besøksbransjene.

I de regionale næringene er det mye bygg og anlegg i Midtre Gauldal, men lav andel i de andre bransjene.

Figur 17: Lokaliseringkvotienter for de ulike bransjene i privat sektor i Oppdal, 2014.

Figur 18: Lokaliseringkvotienter for de ulike bransjene i privat sektor i Midtre Gauldal, 2014.

I Rennebu er det landbruk og anna industri som det er mye av i basisnæringene. De andre bransjene er det lite eller ingenting av.

Rennebu har forholdvis mange arbeidsplasser i overnatting, men lite av de andre bransjene i besøksnæringene.

I de regionale næringene i Rennebu er det mye av utleie av arbeidskraft og bygg og anlegg. Utleie av arbeidskraft omfatter også landbruksvikarer.

I Sunndal er prosessindustrien svært dominerende. Hydro Aluminium er en ruvende hjørnesteinsbedrift i kommunen. Sunndal har også mer landbruk enn gjennomsnittet i Norge. Det er også en høyere andel verkstedindustri enn ellers i landet og samme andel av tekniske/vitenskapelige tjenester som landet som helhet.

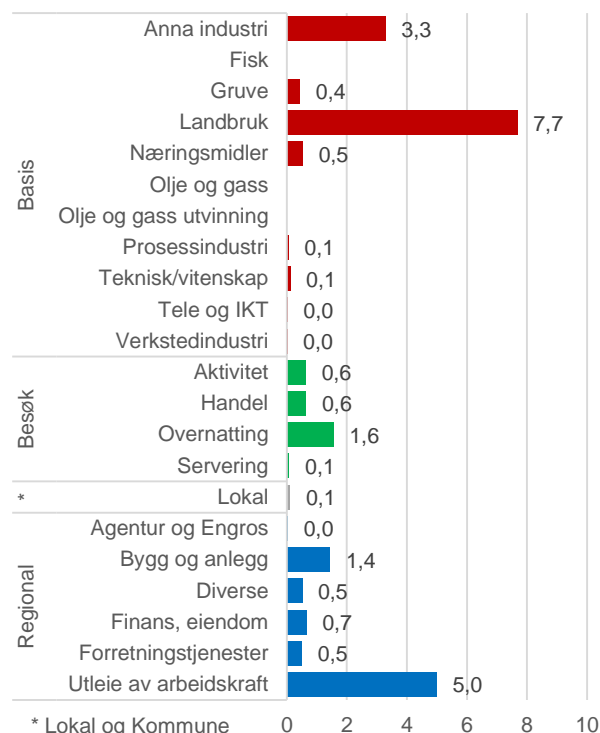
Sunndal har litt større andel av handel enn gjennomsnittet, men lite av de andre besøksnæringene.

Oppdal, Rennebu og Midtre Gauldal har noen felles trekk. De har alle mye landbruk, næringsmiddelproduksjon og anna industri. Oppdal skiller seg ut ved å være en utpreget besøkskommune, mens de to andre er mer industrikommuner. Sunndal har en bransjestruktur som er ganske annerledes enn de andre tre.

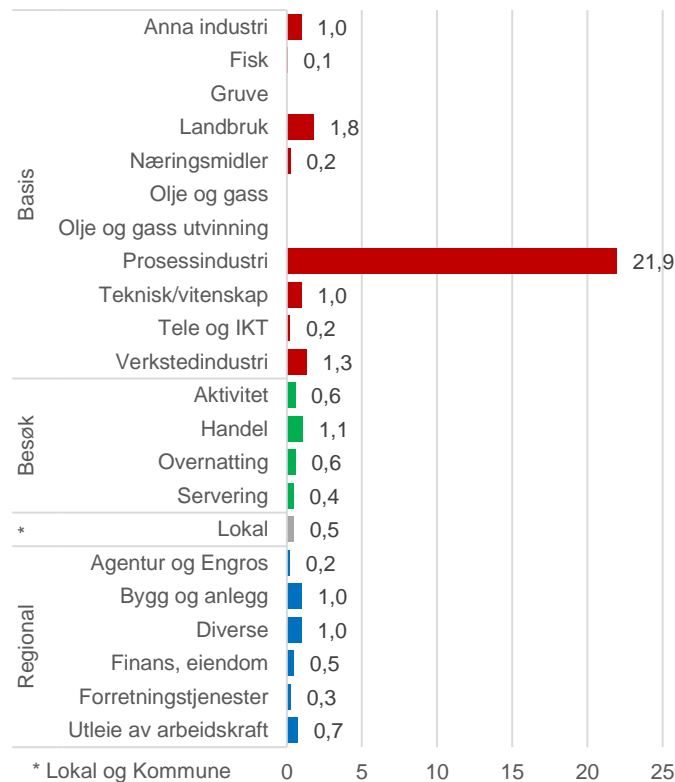
Når en skal vurdere bransjestrukturen i sammenheng med mulig kommunesammenslåing, kan man stille spørsmålet: Er det en fordel å slå seg sammen med kommuner med liknende struktur, eller er det bedre å velge en kommune med helt ulik struktur? Svaret er ikke helt innlysende.

Det kan argumenteres for at det er lettere å få til et samarbeid om næringsutvikling dersom strukturen er lik. Da vil det være bedrifter i de samme bransjene i flere kommuner som har felles interesser. Næringsstrukturen i en kommune preger også stedet på mange måter, også kulturelt. Hvis like barn leker best, vil kommuner med lik struktur kanskje også lettest få til et samarbeid.

På den annen side kan det være fordeler med å slå seg sammen med en kommune med en helt annen næringsstruktur. Det vil gi en mer robust struktur for den sammenslåtte kommunen. Mer om dette på neste side.

Figur 19: Lokaliseringskvotienter for de ulike bransjene i privat sektor i Rennebu i 2014.

Figur 20: Lokaliseringskvotienter for de ulike bransjene i privat sektor i Sunndal i 2014.

1.3.4 Blir men mer robust av å slå seg sammen?

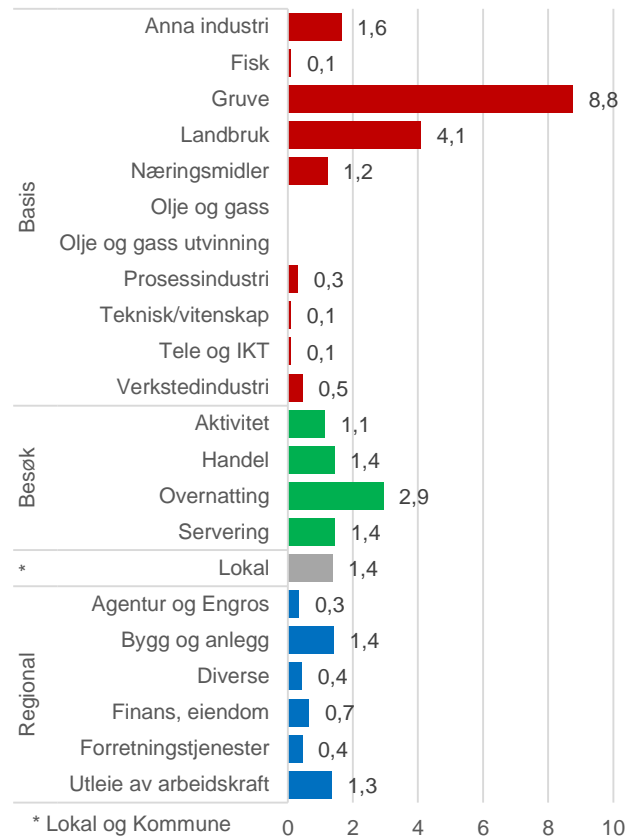
I figuren til høyre ser vi hvordan næringsstrukturen vil se ut i en sammenslått kommune av alle de fire aktuelle kommunene.

Næringslivet i den sammenslåtte kommunen vil da bli mer diversifisert. Den nye kommunen vil ha relativt mye prosessindustri, landbruk, næringsmiddelindustri og overnatting, og mangle bransjer som fisk (og havbruk), olje og gass samt tele og IKT. Lokaliseringskvotientene blir langt mer dempet i forhold til det vi fikk fra hver enkelt kommune.

Det betyr at den sammenslåtte kommunen blir mer robust. En økonomiske utvikling som rammer en bestemt bransje vil da ikke medføre samme prosentvise nedgang i den sammenslåtte kommunen som den ville gjøre for en enkeltkommune.

På den andre siden kan man spørre seg om ikke denne robustheten er illusorisk for det enkelte *sted* i den nye sammenslåtte kommunen. Dersom det for eksempel skjer noe som rammer reiselivet i Oppdal, vil det få akkurat de samme konsekvenser for Oppdal som før. Forskjellen er at det ikke vil synes så godt som før i statistikken for den nye sammenslåtte kommunen.

Et annet poeng er at den nye sammenslåtte kommunen vil ha større ressurser å sette inn til mottiltak hvis noe rammer reiselivet i Oppdal. Det forutsetter imidlertid at det nye kommunestyret vil prioritere dette. Dermed vil en eventuell økt robusthet for hvert enkelt sted i den sammenslåtte kommunen avhenge av hvordan den nye kommunen handler og prioriterer. For det enkelte sted, som Oppdal, kan dette slå begge veier.

Figur 21: Lokaliseringskvotienter for de ulike bransjene i privat sektor samlet sett for Oppdal, Rennebu, Sunndal og Midtre Gauldal i 2014.

1.3.5 Utvikling i de ulike næringstypene i Oppdal

De ulike næringstypene og sektorene i Oppdal har utviklet seg ganske forskjellig siden 2000. Den indekserte veksten er vist i den øverste figuren til høyre.

Basisnæringene i Oppdal har hatt en kraftig nedgang siden 2008. Nesten hver fjerde arbeidsplass i basisnæringene har blitt borte siden 2000.

Besøksnæringene i Oppdal økte svært mye fra 2000 til 2002. Etter 2002 har besøksnæringene vært i en negativ trend. Fra 2000 til 2014 var det en vekst på 6,2 prosent i antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Oppdal.

De regionale næringene i Oppdal har vokst sterkt. Det er 30,5 prosent flere arbeidsplasser i de regionale næringene i 2014 enn i 2000.

I figuren har vi også med utviklingen i offentlig sektor. Antall arbeidsplasser i kommunen og de lokale næringene har økt med hele 35,3 prosent siden 2000. I statlig og fylkeskommunal sektor er antall arbeidsplasser i 2014 helt likt antallet i 2000.

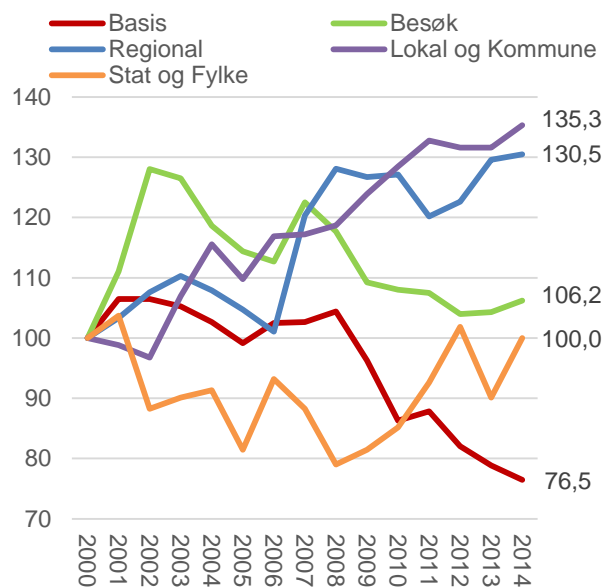
I den nederste figuren ser vi utviklingen i Norge i den samme perioden. Vi kan da sammenlikne utviklingen i Oppdal i de ulike næringstypene med utviklingen på landsbasis.

De regionale næringene og kommune/lokale næringer i Oppdal har vokst langt sterkere enn i resten av landet.

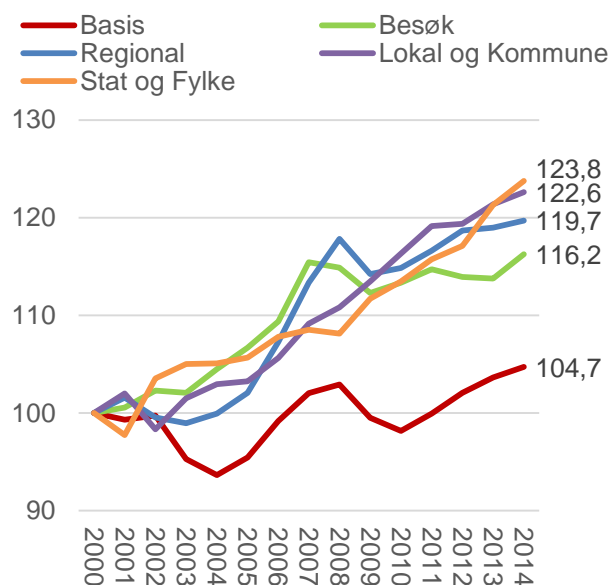
Besøksnæringene, som er så viktige for Oppdal, har hatt mye lavere vekst. På landsbasis har besøksnæringene vokst med 16,2 prosent. Det er ti prosentpoeng høyere enn i Oppdal.

Basisnæringene har hatt vekst i Norge i denne perioden, selv om veksten har vært ganske beskjeden. Det er i sterk kontrast til utviklingen i Oppdal, der det har vært sterk nedgang.

Statlig og fylkeskommunal sektor har hatt sterk vekst i Norge, med en vekst på hele 23,8 prosent siden 2000. I Oppdal har det ikke vært vekst i det hele tatt.

Figur 22: Antall arbeidsplasser i Oppdal indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 23: Antall arbeidsplasser i Norge indeksert slik at nivået i 2000=100.

1.3.6 Nærbilde av bransjeutviklingen i Oppdal

I tabellen under ser vi hvilke bransjer som inngår i de strategiske næringstypene, og vi ser antall arbeidsplasser i hver bransje. Det er utviklingen i antall ansatte i disse bransjene og næringstypene som til sammen utgjør hele næringslivet vi ønsker å analysere og forstå.

Tabell 1: Antall arbeidsplasser i de ulike bransjene i privat sektor i Oppdal.

Næring	Undergruppe	Bransje	2000	2008	2010	2012	2014
Basis	Industri	Anna industri	165	164	161	124	109
		Næringsmidler	119	123	50	78	80
		Prosessindustri	4	19	16	15	13
		Verkstedindustri	53	81	67	62	68
	Industri totalt		341	387	294	279	270
	Natur	Fisk	3	3	1	1	2
		Gruve	45	59	55	57	54
		Landbruk	329	296	258	240	210
	Naturbaserte totalt		377	358	314	298	266
	Tekn. tjenester	Teknisk/vitenskap	2	4	9	11	9
		Tele og IKT	3	6	7	5	8
Teknologiske tjenester totalt		5	10	16	16	17	
Basis Totalt			723	755	624	593	553
Besøk	Aktivitet	66	129	95	79	87	
	Handel	418	456	467	447	476	
	Overnatting	168	156	125	139	112	
	Servering	72	111	95	88	94	
Besøk Totalt			724	852	782	753	769
Lokale næringer			77	198	179	195	204
Regional	Agentur og Engros		26	42	41	44	55
	Bygg og anlegg		223	366	355	380	385
	Diverse		104	121	122	100	90
	Finans, eiendom, uteie		90	80	70	69	70
	Forr tjenesteyting		58	69	57	66	73
	Transport		60	79	75	74	102
	Utleie av arbeidskraft		98	87	118	75	85
Regional Totalt			659	844	838	808	860
Totalsum			2 183	2 649	2 423	2 349	2 386

I tabellen kan vi se antall arbeidsplasser i alle bransjene i Oppdal og hvordan de har utviklet seg siden 2000. Noen viktige bransjer er markert og kommentert spesielt.

I basisnæringene er det landbruk og anna industri som er de klart største bransjene. I begge disse bransjene har antall arbeidsplasser blitt redusert kraftig, spesielt siden 2008.

I besøksnæringene har det blitt nedgang i antall ansatte innen overnatting, aktiviteter og servering siden 2008. Handel har hatt en liten vekst, men samlet sett ser vi at det har blitt nedgang i besøksnæringene.

I de regionale næringene er det bygg og anlegg som er den dominerende bransjen. Det har blitt mange flere arbeidsplasser i bygg og anlegg siden 2000.

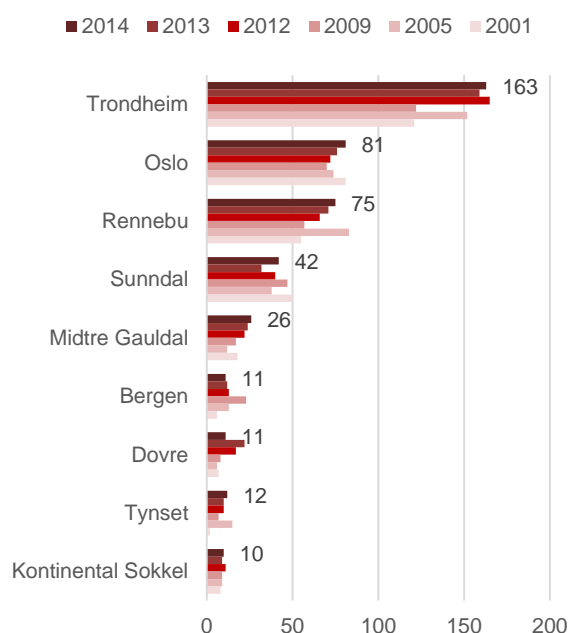
1.4 Pendling og arbeidsmarkedsintegrasjon

Et av de viktigste strukturelle forholdene for et sted er hvordan det henger sammen med stedene rundt. Hvor lett er det å pendle ut og inn av stedet, og hvordan er arbeidsplassutviklingen i omkringliggende kommuner? Pendlingsstrømmene kan fortelle oss noe om disse forholdene.

1.4.1 Utpendling fra Oppdal

I figuren til høyre ser vi hvilke kommuner det pendles til fra Oppdal. Det er klart mest pendling til Trondheim og Oslo. En del av disse er antakelig studenter som er registrert som arbeidstakere og som har beholdt sin hjemmeadresse i Oppdal. Det var 75 personer med bosted i Oppdal som pendlet til Rennebu i 2014, mens det var 42 til Sunndal og 26 til Midtre Gauldal.

Samtidig var det 2 943 personer som både bodde og arbeidet i Oppdal.

Figur 24: Antall personer som pendler ut fra Oppdal.

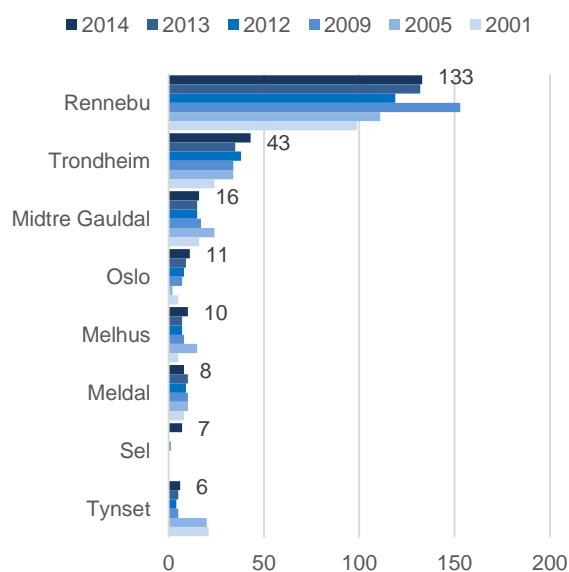
1.4.2 Innpendling til Oppdal

Det er mindre innpendling til Oppdal enn utpendling.

Rennebu er den kommunen som har klart flest innpendlere til Oppdal. Det var 133 personer som bodde i Rennebu og pendlet inn til Oppdal i 2014.

Det er også noe pendling fra Trondheim og Midtre Gauldal.

Fra andre kommuner er det bare sporadisk pendling til Oppdal.

Figur 25: Antall personer som pendler inn til Oppdal.

1.4.3 Pendlingsmatriser

I tabellen under kan vi se pendlingen mellom de fire aktuelle kommunene.

Tabell 2: Sysselsetting etter bosted og arbeidssted i 2014.

		Bosted					SUM
		Midtre Gauldal	Oppdal	Rennebu	Sunndal	Andre	Arbeids- plasser
Arbeids- sted	Midtre Gauldal	2 449	26	47		611	3 133
	Oppdal	16	2 943	133		164	3 256
	Rennebu	72	75	881	2	98	1 128
	Sunndal	1	42	1	2 943	654	3 641
	Andre	888	456	249	447		
SUM	Sysselsetting	3 426	3 542	1 311	3 392		

Vi kan se at det var 3 542 sysselsatte med bosted i Oppdal i 2014. 2 943 av disse hadde sitt arbeid i Oppdal. Det betyr at det var 599 personer som bodde i Oppdal og pendlet til andre kommuner dette året. Av disse pendlet 75 til Rennebu, 42 til Sunndal og 26 til Midtre Gauldal. Det var faktisk ingen innbyggere i Sunndal som pendlet til Oppdal dette året.

Det er lettere å sette tallene i denne tabellen i perspektiv hvis vi gjør om tallene til andeler av samlet sysselsetting, som i tabellen under.

Tabell 3: Prosentvis andel av sysselsettingen fordelt på arbeidssted.

	Midtre Gauldal	Oppdal	Rennebu	Sunndal
Midtre Gauldal	71	1	4	0
Oppdal	0	83	10	0
Rennebu	2	2	67	0
Sunndal	0	1	0	87
Andre	26	13	19	13
Sysselsetting	100	100	100	100

Nå ser vi at Oppdal er en kommune med ganske høy andel av personer som arbeider i egen kommune. 83 prosent av de som har jobb i Oppdal arbeider i egen kommune. I Sunndal er denne andelen enda større, 87 prosent. Dette er kommuner som har ganske lav arbeidsmarkedsintegrasjon.

Vi ser at det bare er to prosent av de sysselsatte i Oppdal som er pendlere til Rennebu, mens det er én prosent som pendler til Midtre Gauldal og én prosent til Sunndal. De tre kommune betyr dermed ganske lite for sysselsettingen i Oppdal.

Rennebu er ganske knyttet til Oppdal. Ti prosent av sysselsettingen i Rennebu er pendling til Oppdal.

1.5 Hva sier beskrivelsen?

1.5.1 Veksten

Oppdal og Midtre Gauldal er kommuner som har hatt en vekst i folketallet på mellom ni og ti prosent siden 2000. Rennebu og Sunndal har hatt befolkningsnedgang.

Midtre Gauldal har hatt ganske sterk vekst i antall arbeidsplasser siden 2000. Oppdal har hatt en vekst i antall arbeidsplasser på 10,7 prosent siden 2000. I Sunndal og Rennebu er det færre arbeidsplasser i 2014 enn i 2000. Både Oppdal, Sunndal og Rennebu har hatt nedgang i antall arbeidsplasser siden 2008. Her skiller Midtre Gauldal seg ut gjennom å ha hatt sterk vekst etter 2008. Forskjellene i arbeidsplassutvikling skyldes ulik næringsutvikling.

Det vil nok være en fordel å slå seg sammen med en kommune i vekst. Kommuner i nedgang vil kunne oppleve synkende budsjettammer, spesielt hvis folketallet synker. Gjennom å slå seg sammen med en eller flere kommuner i vekst vil de økonomiske utsiktene for den nye kommunen antakelig bli bedre. I et slikt perspektiv vil Oppdal/Sunndal vært et lite gunstig alternativ. Det samme kan en si om Oppdal/Rennebu. En kommune bestående av Oppdal, Rennebu og Midtre Gauldal vil da være det beste alternativet, fordi Midtre Gauldal har hatt bedre vekst enn de andre, og da spesielt i næringslivet. Dette resonnementet baserer seg på den veksten vi har sett de siste årene. Det er ikke gitt at veksten de neste årene blir den samme. Derfor skal vi se på analysen av drivkrefter og framtidsscenarioer senere i dette notatet.

1.5.2 Næringsstrukturen

De fire kommunene har ganske ulik næringsstruktur. Oppdal er en utpreget besøkskommune. Sunndal og Midtre Gauldal er utpregede basisnæringskommuner, men med ganske forskjellige basisnæringer. Rennebu er å betrakte som en «allround-kommune».

Det kan være gunstig å slå sammen kommuner med ulik næringsstruktur. Den nye kommunen vil bli mer robust, ettersom den vil ha flere «bransjebein» å stå på. Denne nye robustheten for den nye kommunen er mest av statistisk art. Selve stedet Oppdal vil fremdeles vært svært avhengig av sin besøksnæring. Det er Sunndal som i sterkest grad har en næringsstruktur som er forskjellig fra Oppdal. Det å koble sammen kommuner med ulike bransjer og kompetanser kan vært en kilde til nytenking og innovasjon. For alternativet Oppdal og Sunndal kan det synes som om avstanden i bransjestruktur er vel stor. Hvordan kan en koble aluminiumsteknologi og reiseliv? Oppdal og Rennebu har mer til felles, blant annet har begge kommuner en høy andel av arbeidsplassene innenfor overnatting. Da er det lett å samarbeide om destinasjonsutvikling.

1.5.3 Pendling og arbeidsmarkedsintegrasjon

Oppdal har et isolert arbeidsmarked med lite pendling ut og inn av kommunen. Oppdal henger sterkest sammen med Rennebu, spesielt ved at ti prosent av de sysselsatte i Rennebu pendler til Oppdal. Det må være en ubetinget fordel å slå seg sammen med kommuner der arbeidsmarkedet i størst mulig grad er integrert. I så måte er det få argumenter for Oppdal/Sunndal. Det er ingen registrerte pendlere fra Sunndal til Oppdal i 2014. Det å ha gjensidig pendling betyr at næringsutvikling på det ene stedet er positivt for befolkningen på det andre stedet. I Sunndal betyr det ingenting om Oppdal får en god næringsutvikling med arbeidsplassvekst, siden det ikke er en eneste person som pendler til Oppdal.

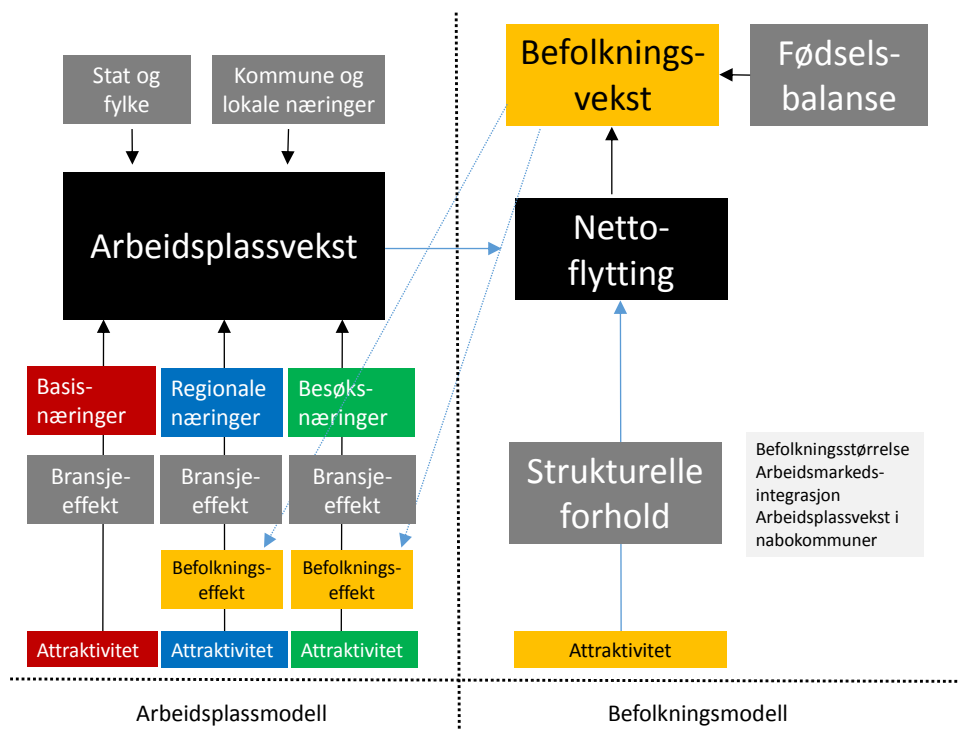
I dette perspektivet peker Oppdal/Rennebu seg ut som det beste alternativet.

2. Analyse av utviklingen

Vi har i de foregående kapitlene beskrevet utviklingen med ulike indikatorer for befolkningsutvikling, arbeidsplassutvikling og næringsutvikling. Samtidig har vi beskrevet næringsstrukturen og pendlingsmønstrene. I dette analysekapitlet skal vi gå dypere i materien og avdekke årsaker og drivkrefter bak den utviklingen vi har beskrevet. Det er gjennom å kjenne årsaker og drivkrefter at vi kan oppnå en forståelse for hvordan vi i neste omgang kan påvirke steders utvikling.

2.1 Attraktivitetsmodellen

«Alt henger sammen med alt», heter det. Det stemmer i høy grad for arbeidsplasser, næringsutvikling, flytting, pendling og befolkningsutvikling for steder. Attraktivitetsmodellen er utarbeidet for å analysere hvordan de ulike delene henger sammen. Hva er årsak, og hva er virkning? Hva kommer først, arbeidsplassvekst eller befolkningsvekst?

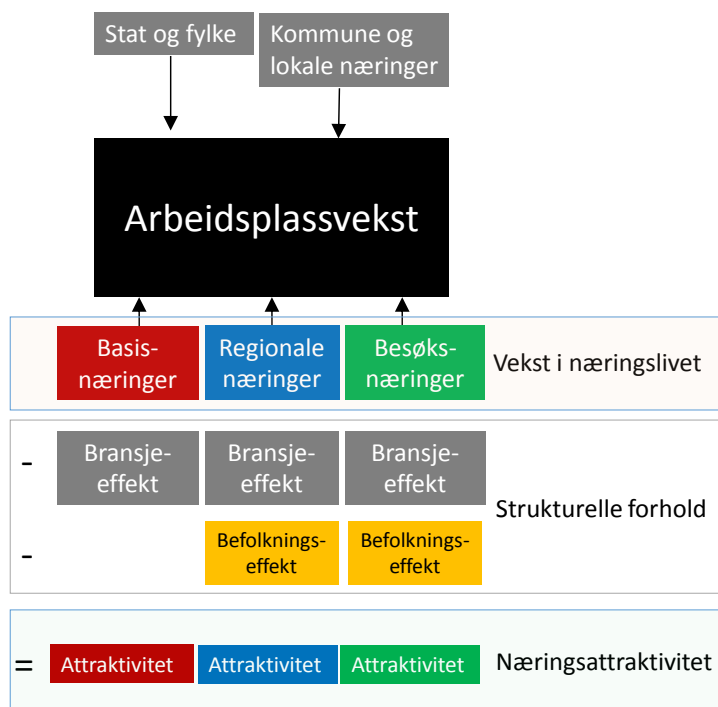

Figur 26: Attraktivitetsmodellen, enkelt flytskjema.

Vi har i Telemarksforskning brukt mange år på å utvikle modellen, og det er hele tiden gjort i møte med empiri sammen med et stort antall praktikere i planlegging, næringsliv og politikk. Målet har hele tiden vært at steder gjennom å ha en god modell bygget på statistiske analyser, kan finne ut hvordan de ulike delene henger sammen på sitt sted. Modellen har to hoveddeler, delt i en høyre og en venstre side. Den venstre siden håndterer arbeidsplassene på stedet, den høyre delen omhandler befolkningsutviklingen. Pilene viser hvordan arbeidsplassvekst og befolkningsutvikling henger sammen.

2.2 Næringsattraktivitet

Vi skal nå fokusere på den venstre siden av Attraktivitetsmodellen. Hensikten er å identifisere drivkrefter bak arbeidsplassutviklingen i næringslivet. Det er spesielt interessant å studere hva som skyldes ytre krefter, som vi kaller strukturelle forhold, og hva som er skapt av indre krefter, det vi kaller attraktivitet.

Figur 27: Figuren viser den delen av attraktivitetsmodellen som handler om arbeidsplassutviklingen. Veksten i næringslivet dekomponeres i strukturelle forhold (bransjeeffekt og befolknings-effekt) og attraktivitet.

Modellen er laget for å analysere drivkrefter for utviklingen i næringslivet, derfor blir ikke utviklingen i offentlig sektor analysert. Vi splitter næringslivet opp i de tre tidligere forklarte næringstypene. Hver enkelt av de tre næringstypene analyseres så hver for seg. De strukturelle forholdene som påvirker arbeidsplassutviklingen er to: Bransjeeffekt og befolknings-effekt. Disse strukturelle forholdene blir forklart på de neste sidene.

Når vi så kjenner til hvordan de strukturelle forholdene har påvirket utviklingen på stedet, kan vi beregne hvor høy eller lav attraktiviteten har vært for de tre næringstypene enkeltvis og for næringslivet på stedet samlet sett.

2.2.1 Bransjeeffekten

En av de mest åpenbare og lettest identifiserbare årsakene til variasjon i arbeidsplassvekst mellom steder er stedets næringsstruktur. Noen steder har hatt en stor del av arbeidsplassene i bransjer med vekst og vil da normalt ha høy vekst. Stavangerregionen er en region som har fått en sterk vekst de siste årene gjennom at de har en høy andel av næringslivet i petroleumsnæringen. Andre steder har hatt mesteparten av næringslivet i bransjer med nedgang, som for eksempel prosessindustri eller landbruk. Slike regioner vil da normalt også ha nedgang.

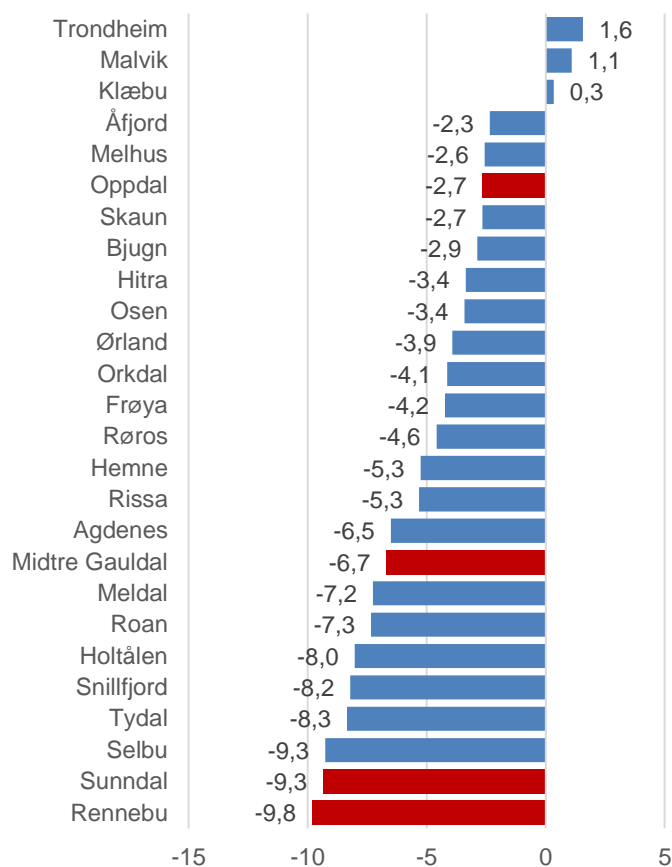
Vi kan beregne hva bransjestrukturen betyr for veksten på et sted. Vi beregner først forventet vekst, det vil si hvilken vekst stedet ville ha hatt dersom de hadde hatt gjennomsnittlig vekst i hver enkelt bransje. Deretter beregner vi bransjeeffekten som differansen mellom veksten i næringslivet i landet og denne forventede veksten. Steder med mye næringsliv i vekstbransjer vil da få en positiv bransjeeffekt.

I figuren til høyre ser vi bransjeeffekten i kommunene i Sør-Trøndelag samt Sunndal i perioden etter finanskrisen. De fleste av kommunene i dette området har negativ bransjeeffekt. Trondheim, Malvik og Klæbu er de eneste kommunene som har en overvekt av arbeidsplasser i vekstbransjer.

Sunndal og Rennebu er kommuner som har hatt en spesielt ugunstig bransjestruktur i denne perioden. Dersom Rennebu hadde hatt gjennomsnittlig vekst i hver av sine enkelte bransjer, ville den samlede veksten likevel vært 9,8 prosent lavere enn landsgjennomsnittet.

Oppdal har hatt en bransjestruktur som tilsier at veksten i næringslivet har vært 2,7 prosent lavere enn landsgjennomsnittet fra 2009 til 2014. Det er ikke spesielt mye. Vi kan se at de fleste kommunene har hatt en mindre gunstig bransjestruktur.

Hva som er en gunstig bransjestruktur kan forandre seg etter som tiden går. Det er dermed ikke sikkert at det som var en ugunstig bransjestruktur i denne perioden også blir en ugunstig bransjestruktur i de neste årene.

Figur 28: Bransjeeffekten for kommunene i Sør-Trøndelag og Sunndal i perioden 2009-2014.

2.2.2 Befolkningseffekten

De statistiske analysene vi har gjort, viser at noen bransjer reagerer positivt på befolkningsvekst, mens andre ikke gjør det. Bransjer som får ekstra vekst når befolkningen øker mer enn gjennomsnittet er handel, bygg og anlegg, aktiviteter, servering og eiendom.

Kommuner der befolkningsveksten øker mer enn gjennomsnittet får da en vekstimpuls i næringslivet som følge av befolkningsveksten de foregående årene.

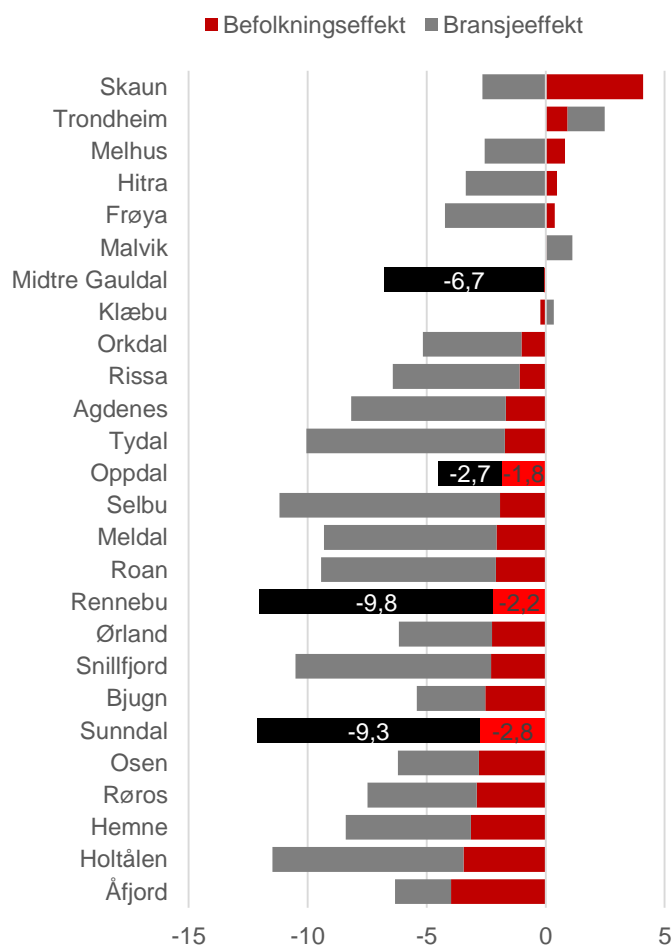
Kommuner som har svakere befolkningsvekst enn gjennomsnittet vil få tilsvarende nedgang i arbeidsplassveksten. Det har også betydning for om det er en stor eller liten andel av de befolkningsfølsomme bransjene i kommunen.

Ingen av de fire kommunene har hatt en befolkningsvekst som er bedre enn landsgjennomsnittet. Midtre Gauldal har hatt en befolkningsvekst som ligger nesten likt med landsgjennomsnittet. De andre tre kommunene har hatt en lavere befolkningsvekst som har bidratt negativt til veksten i næringslivet.

I Oppdal har den svake befolkningsveksten redusert veksten i arbeidsplasser i næringslivet med 1,8 prosent i perioden 2009-2014. I Rennebu har befolkningseffekten vært 2,2 prosent. Sunndal har hatt svakest befolkningsutvikling og har fått redusert veksten i næringslivet med 2,8 prosent.

Bransjeeffekten og befolkningseffekten betyr ganske mye for utviklingen i næringslivet. Det som en enkelt kommune kan gjøre, er å forsøke å stimulere næringsutviklingen best mulig med de strukturelle forholdene som råder. Næringsattraktivitet betyr å skape mer vekst enn de strukturelle forholdene tilsier. For å måle om kommunen er en attraktiv næringskommune må vi se på veksten i næringslivet i forhold til de strukturelle forholdene.

Vi skal nå analysere hver enkelt næringstype spesielt, for å se om Oppdal har vært en attraktiv kommune for næringsliv.

Figur 29: Befolkningseffekten og bransjeeffekten i kommunene i Sør-Trøndelag og Sunndal for perioden 2009-2014.

2.2.3 Attraktivitet i basisnæringene

Vi har nå identifisert noen generelle og strukturelle forhold som har direkte innvirkning på arbeidsplassveksten i Oppdal. For basisnæringene er det bare bransjeeffekten som er et strukturelt forhold. De er ikke befolkningssensitive. Basisnæringene er kjennetegnet av at de produserer varer og tjenester til et nasjonalt eller internasjonalt marked, og er derfor ikke påvirket av befolkningsutviklingen i sin kommune eller region.

De lysegrå stolpene viser hvilken vekst Oppdal skulle ha hatt, dersom veksten i Oppdal var lik veksten på landsbasis. De mørkegrå stolpene korrigerer for bransjeeffekten. De grå stolpene i sum viser hva som har vært den forventede veksten i basisnæringene i Oppdal. Den forventede veksten er i tillegg vist med den prikkede linjen.

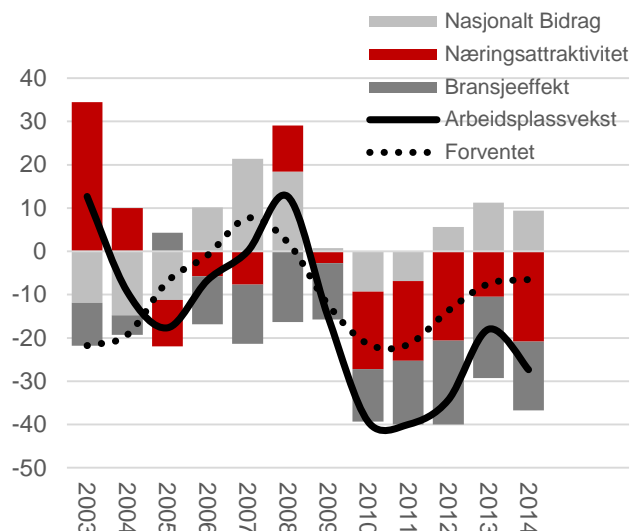
Avviket mellom den faktiske veksten (sort linje) og den forventede veksten (prikket linje) er en indikator for næringsattraktivitet. Den er illustrert ved de røde stolpene, som viser arbeidsplassvekst over/under det som er forventet.

Oppdal hadde vekslende attraktivitet for basisnæringene fram til 2008. I noen år var attraktiviteten god, i andre svak. Etter 2008 har attraktiviteten for basisnæringer vært konstant svak. Det har gitt en mye større nedgang enn statistisk forventet. Bransjestrukturen har i tillegg vært lite gunstig.

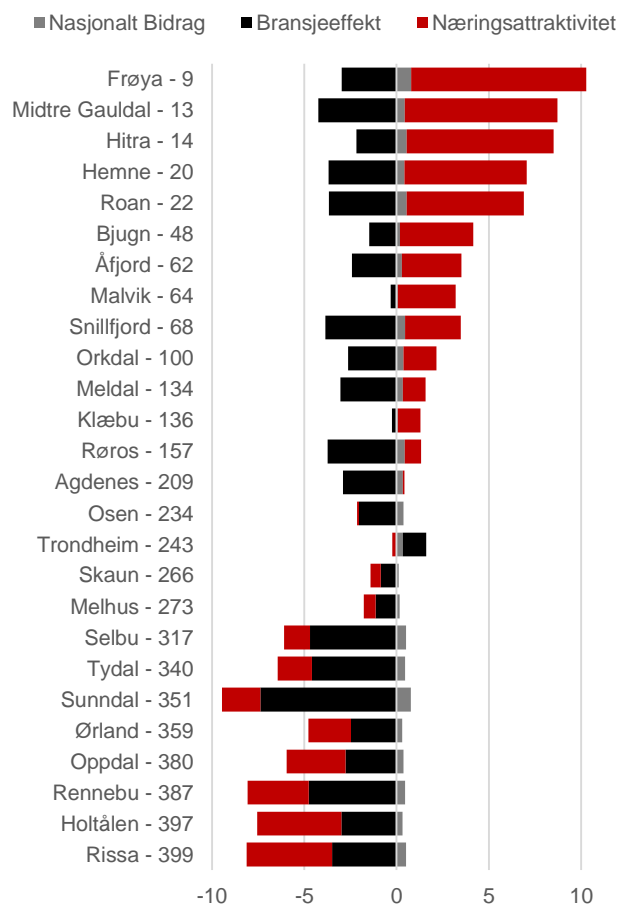
I figuren nederst til høyere ser vi attraktiviteten for basisnæringer for alle kommunene i Sør-Trøndelag samt Sunndal i perioden 2009-2014.

Oppdal, Rennebu og Sundal har alle hatt svak attraktivitet for basisnæringene i denne perioden. Sunndal har hatt spesielt uheldig bransjeeffekt i tillegg. Oppdal har også hatt negativ bransjeeffekt, men ikke så mye verre enn de fleste.

Midtre Gauldal har vært en svært attraktiv kommune for basisnæringer i denne perioden.

Figur 30: Arbeidsplassutviklingen i basisnæringene i absolute tall i Oppdal, dekomponert i nasjonal vekst, bransjeeffekt og næringsattraktivitet. Tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 31: Vekstimpulser i basisnæringene i kommunene i Sør-Trøndelag samt Sunndal, 2009-2014, dekomponert i nasjonal vekst, bransjeeffekt og næringsattraktivitet. Rangering blant landets 428 kommuner mht. næringsattraktivitet.

2.2.4 Attraktivitet i besøksnæringene

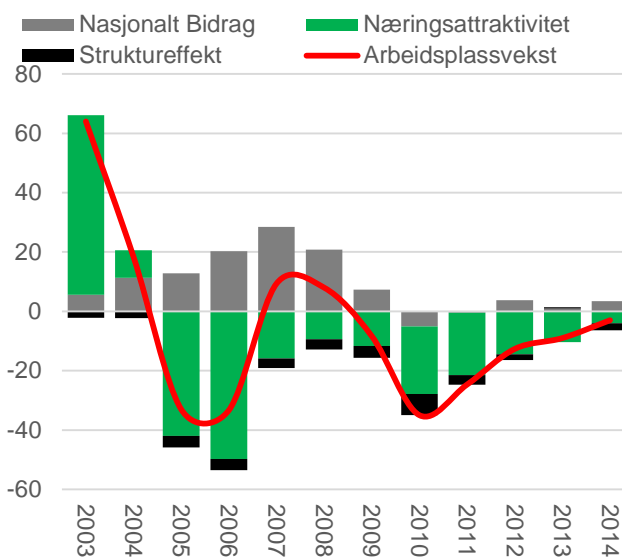
Det som kjennetegner besøksnæringene er at kunden må være personlig til stede. Besøksnæringene omsetter mye til egen befolkning. Steder med befolkningsvekst vil dermed kunne forvente en øking i besøksnæringene. Dette må vi justere for. Utviklingen påvirkes både av befolkningsveksten på stedet og av bransjeeffekten. Nettoeffekten av bransjesammensetningen og befolkningseffekten er det som her defineres som *struktureffekt*. Vekst utover det befolkningsutviklingen kan forklare, kaller vi endring i besøksoverskudd. Det er dette som er vårt mål på *besøksattraktivitet*.

Siden Oppdal har hatt lavere befolkningsvekst enn landet som helhet, har kommunen også kunnet forvente lavere arbeidsplassvekst i besøksnæringene enn landsgjennomsnittet. De sorte søylene viser hvor mange arbeidsplasser i besøksnæringene som Oppdal har «tapt» på grunn av høy befolkningsvekst og bransjeeffekten. De grønne søylene viser avviket fra forventet vekst og tolkes som besøksattraktivitet.

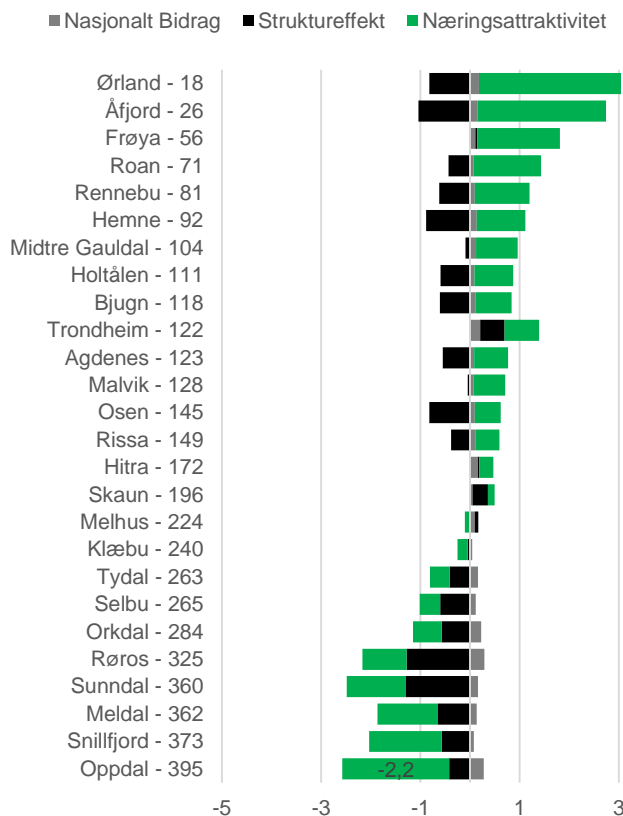
I starten av perioden var Oppdal spesielt attraktiv for besøksnæringene. Fra 2005 og fram til siste år har besøksattraktiviteten vært svak. I 2007 og 2008 hadde besøksnæringene i Oppdal vekst, men vi kan se av figuren at dette skyldes at besøksnæringene i Norge hadde generelt høy vekst i denne perioden. Besøksnæringene i Oppdal har imidlertid en viss positiv trend, og har blitt stadig forbedret etter 2010. Hvis denne trenden fortsetter vil Oppdal kanskje få en positiv besøksattraktivitet neste år.

I perioden etter finanskrisen (figuren til høyre), fra 2009 til 2014, har Oppdals befolkningsutvikling vært slik at kommunen skal ha hatt en nedgang i antall arbeidsplasser i besøksnæringene. Nedgangen i besøksnæringene i Oppdal har imidlertid vært mye sterkere enn forventet. Oppdal har faktisk den laveste besøksattraktiviteten av alle kommunene i dette området i denne perioden.

Besøksnæringene i Oppdal er viktige for kommunen. Det vil være svært viktig for framtidig vekst å få opp besøksattraktiviteten.

Figur 32: Årlig vekst i besøksnæringene i Oppdal, dekomponert i nasjonal vekst, struktureffekt og næringsattraktivitet. Tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 33: Vekstimpulser fra besøksnæringene for kommunene i Sør-Trøndelag samt Sunndal 2009-2014, dekomponert i nasjonal vekst, struktureffekt og næringsattraktivitet. Rangering mht. næringsattraktivitet blant landets 428 kommuner.

2.2.5 Attraktivitet regionale næringer

Utviklingen i de regionale næringene påvirkes både av befolkningsveksten på stedet og av bransjestrukturen. Samlet sett er dette regionalnæringenes struktureffekt. Struktureffekten betyr imidlertid mindre for de regionale næringene enn for basisnæringer og besøksnæringer. I Oppdal har struktureffektene likevel hatt en del å si for utviklingen av de regionale næringene. Men i de fleste årene har de nasjonale konjunktorene betydd mer.

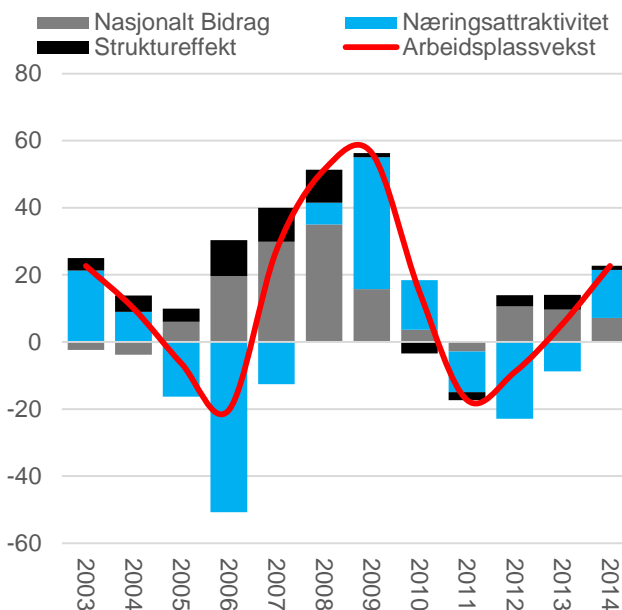
De regionale næringene er store på landsbasis, og derfor får den nasjonale utviklingen i denne næringstypen stor betydning for arbeidsplassutviklingen i privat sektor lokalt.

Oppdal har hatt varierende attraktivitet for de regionale næringene. I noen år har de regionale næringene hatt uventet sterk vekst, i andre har veksten vært langt under forventet.

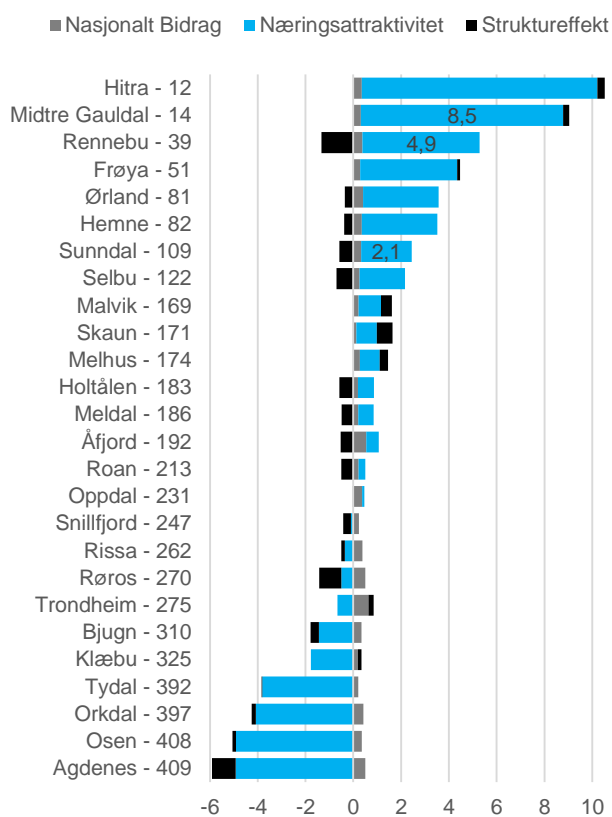
Attraktiviteten for de regionale næringene har blitt en del forbedret de siste årene. I den siste perioden har Oppdal blitt attraktiv for de regionale næringene igjen.

I den nederste figuren ser vi hvordan attraktiviteten i de regionale næringene har variert mellom kommunene i Sør-Trøndelag og Sunndal etter finanskrisen. Oppdal har samlet sett hatt en nesten nøytral attraktivitet for de regionale næringene i denne perioden.

Vi kan se at Midte Gauldal, Rennebu og Sunndal har vært attraktive for de regionale næringene i denne perioden.

Figur 34: Vekst i de regionale næringene i Oppdal, dekomponert i nasjonalt bidrag, næringsattraktivitet og struktureffekt. Tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 35: Vekstimpulser fra de regionale næringene i kommunene i Sør-Trøndelag og Sunndal 2009-2014, dekomponert i nasjonalt bidrag, næringsattraktivitet og struktureffekt. Rangering mht. næringsattraktivitet blant landets 428 kommuner.

2.2.6 Oppsummering næringsattraktivitet

Vi har nå sett på utviklingen i de ulike næringstypene hver for seg og sett at en god del av arbeidsplassutviklingen kan forklares av nasjonale konjunkturer, det vil si forhold som ligger utenfor handlingsrommet til en kommune. Vi har også sett at bransje- og struktureffekten betyr mye når man skal forklare hva arbeidsplassveksten på et sted skyldes. Steder som har mye næringsliv i bransjer som har hatt nedgang på landsbasis kan også forvente å få arbeidsplassnedgang. Den forventede veksten på et sted er summen av den nasjonale veksten og struktureffekten. Avviket mellom den faktiske og den forventede veksten bruker vi som et mål på attraktivitet. Steder som har hatt høyere vekst enn forventet, har vært attraktive for næring.

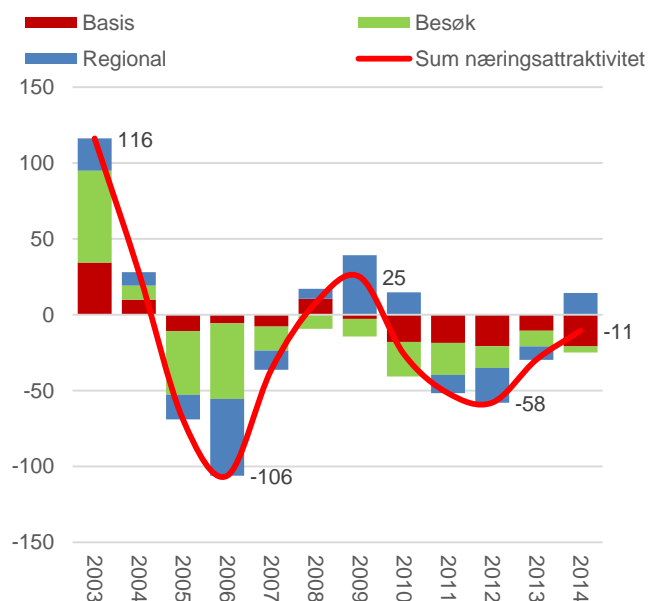
Oppdal startet perioden med å ha en høy næringsattraktivitet. I figuren ser vi at Oppdal fikk en ekstra vekst på 116 arbeidsplasser årlig perioden 2001-2003 (figuren viser tre års glidende gjennomsnitt, slik at 2003 er snittet for perioden 2001-2003).

Deretter sank næringsattraktiviteten hvert år fram til 2006. Da var næringsattraktiviteten på et minimum og Oppdal tapte 106 arbeidsplasser årlig på grunn av lav attraktivitet. Etter 2006 har næringsattraktiviteten gått i bølger, men har samlet sett bidratt negativt til veksten i næringslivet.

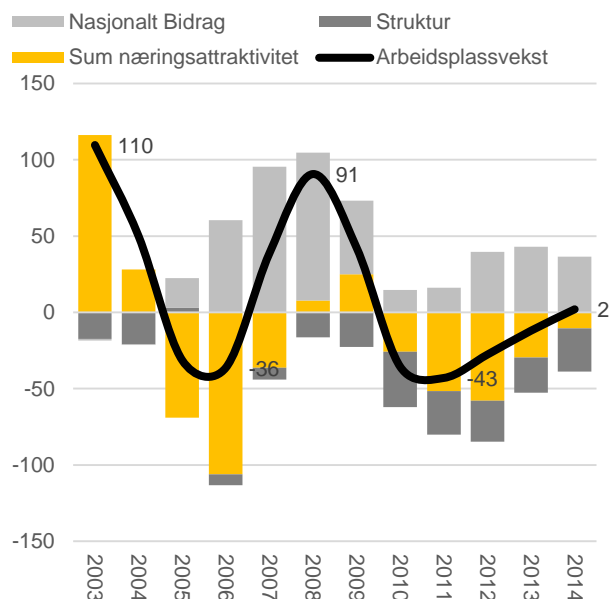
I den nederste figuren er den samlede næringsattraktiviteten (gule stolper) satt inn sammen med nasjonale vekst og struktureffektene. Vi kan se at struktureffektene har bidratt negativt siden 2005.

Vi kan se at den sterke veksten i den første perioden kom av høy næringsattraktivitet. I 2008 var veksten også høy, men da på grunn av at det var høykonjunktur i Norge. I 2011 var det sterkest nedgang i antall arbeidsplasser og da som følge av svak næringsattraktivitet.

Veksten i næringslivet i Oppdal de neste årene vil avhenge av nasjonal vekst og hvordan den strukturelle utviklingen blir. Det kan Oppdal ikke gjøre særlig mye med. Det Oppdal kan gjøre noe med er næringsattraktiviteten.

Figur 36: Årlig vekst i antall arbeidsplasser i basis-, besøks- og regionale næringer i Oppdal, dekomponert i næringsattraktivitet i de enkelte næringene. Tre års glidende gjennomsnitt.

Figur 37: Arbeidsplassvekst i Oppdal, dekomponert i drivkrefter.

2.2.7 Næringsattraktivitet i kommunene

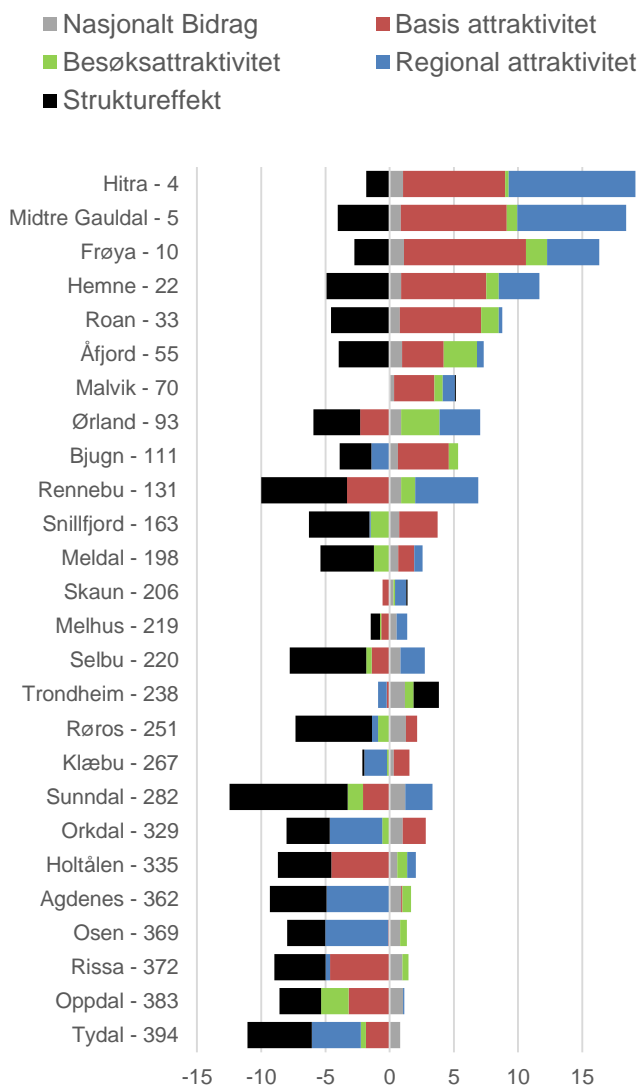
Næringsattraktiviteten for de tre næringstypene enkeltvis, den samlede struktureffekten og den nasjonale veksten for perioden 2009-2014 er vist i figuren til høyre. I denne perioden har de fleste steder i Norge blitt rammet av finanskrisen. Noen kommuner har kommet seg etter finanskrisen, mens andre ikke har det. I figuren til høyre ser vi hvilke av kommunene i Sør-Trøndelag samt Sunndal som har hatt vekst etter finanskrisen og hvilke som ikke har hatt det.

Oppdal har hatt en svak næringsattraktivitet, og er rangert som nummer 383 av de 428 norske kommunene i denne perioden.

Sunndal er rangert som nummer 282, og skårer også under middels, men har de mest ugunstige strukturelle forholdene av disse kommunene i denne perioden, som vi kan se av de svarte søylene.

Rennebu har etter forholdene gjort det ganske bra, og er rangert som nummer 131.

Midtre Gauldal har vært blant de beste kommunene i landet i denne perioden. Midte Gauldal er femte beste næringskommune i perioden 2009-2014.

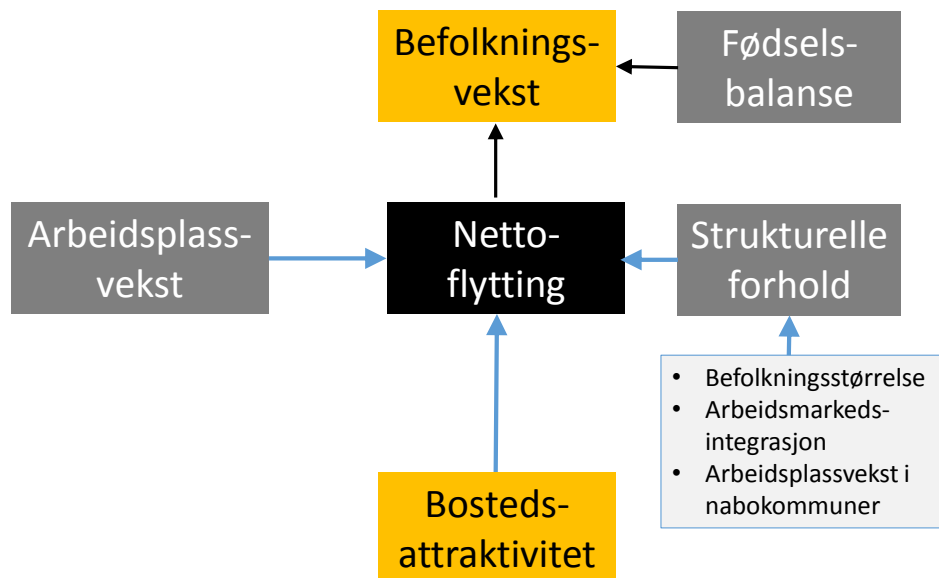

Figur 38: Vekstimpulser fra basis-, besøks- og de regionale næringene i kommunene i Sør-Trøndelag samt Sunndal fra 2009 til 2014. Vekstimpulsene er dekomponert i nasjonalt bidrag, struktureffekt og næringsattraktivitet. Rangering blant landets 428 kommuner mht. næringsattraktivitet.

2.3 Bostedsattraktivitet

I forrige kapittel har vi analysert hvor attraktiv Oppdal er for næring. I dette kapitlet skal vi se spesielt på bostedsattraktivitet. Steder som er attraktive som bosted trekker til seg innflyttere og holder på dem som allerede bor på stedet. Slike steder får bedre befolkningsutvikling enn det arbeidsplassveksten på stedet tilsier.

Vi skal nå analysere flyttetallene og få fram hvilke drivkrefter som har bidratt til disse. Modellen vi bruker kan illustreres som i figuren under.

Figur 39: Forenklet modell for analyse av bostedsattraktivitet.

Befolkningsendringen til et sted er summen av fødselsbalansen og nettoflyttingen (inkludert innvandring). Det er nettoflyttingen vi søker å analysere og forklare i denne modellen.

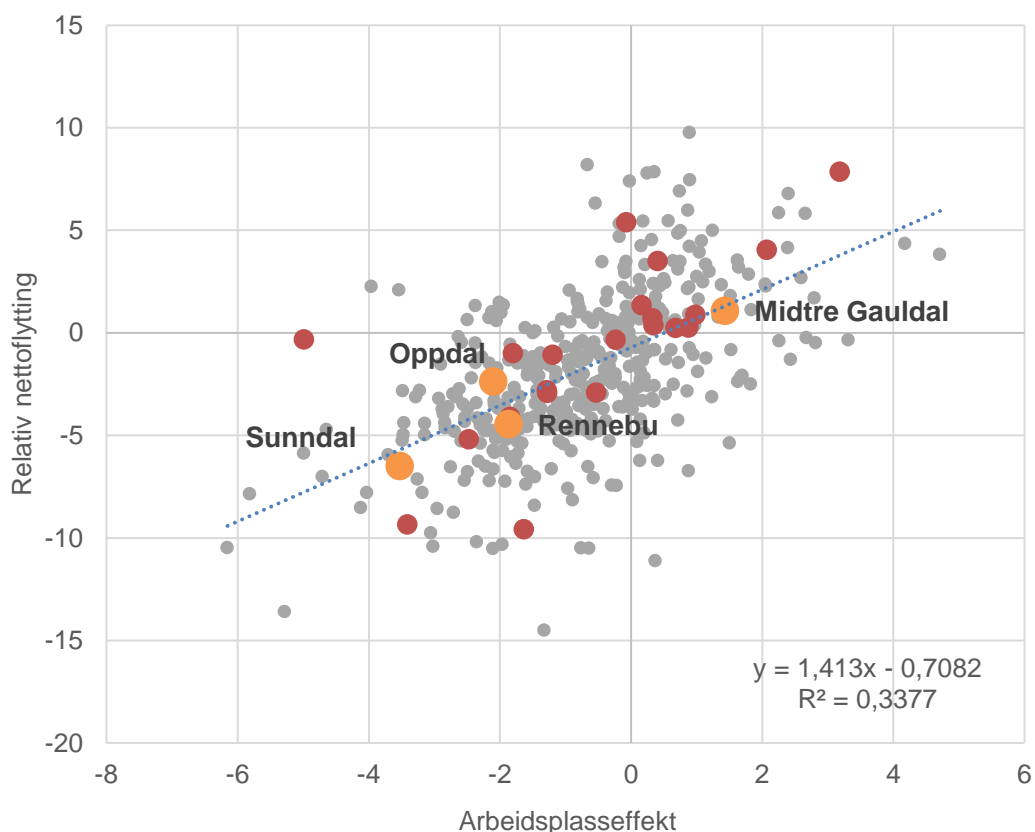
Nettoflyttingen blir påvirket av arbeidsplassutviklingen. Arbeidsplassutviklingen er et eksogent input i modellen for å analysere flyttestrømmene. Vi skal forklare mer detaljert om hvordan denne sammenhengen er senere.

Nettoflyttingen til steder blir også påvirket av noen strukturelle forhold. Det er tre slike strukturelle betingelser som påvirker nettoflyttingen i særlig stor grad. Det er for det første stedets størrelse målt som folketall, store steder vokser mer enn små, også relativt sett. Det andre er stedets arbeidsmarkedsintegrasjon. Det gir vekst å være godt integrert i et større arbeidsmarked. Arbeidsplassutviklingen i nabokommuner som det pendles til er den siste strukturelle faktoren. Kommuner som har pendling til kommuner hvor det er høy arbeidsplassvekst, får positive bosettingsimpulser gjennom dette.

Når vi har beregnet effekten av arbeidsplassutviklingen og de strukturelle forholdene, finner vi ut om nettoflyttingen har vært høyere eller lavere enn forventet. Dersom nettoflyttingen har vært høyere enn forventet, er det en indikator for bostedsattraktivitet på stedet.

2.3.1 Arbeidsplassvekst og flytting

Hvordan har sammenhengen vært mellom arbeidsplassvekst og nettoflytting i norske kommuner? Gjennom empiriske analyser har vi funnet at arbeidsplassveksten på et sted påvirker nettoflyttingen på stedet samme år og de to påfølgende årene. Etter tre år er arbeidsplasseffekten på flytting så liten at vi neglisjerer den i modellen. Nettoflyttingen et gitt år blir med andre ord tydelig påvirket av arbeidsplassveksten det samme året, arbeidsplassveksten året før og arbeidsplassveksten to år før. Vi kan dermed beregne hvor mye av nettoflyttingen som skyldes arbeidsplassveksten. I modellen justerer vi også for at steder har pendling i ulik grad. På steder med mye pendling vil en del av effekten av arbeidsplassvekst i stedet føre til økt nettoflytting til nabokommuner.

Figur 40: Kommunene i Norge plassert etter arbeidsplass effekt og nettoflytting i perioden 2009-2014. De røde prikkene er kommunene i Sør-Trøndelag samt Sunndal.

Vi ser av figuren ovenfor at det er en klar sammenheng mellom arbeidsplassvekst i kommunene og nettoflytting. Linjen viser den statistiske sammenhengen mellom disse to størrelsene i perioden 2009-2014. Den prikkede linjen viser den forventede nettoflyttingen med varierende arbeidsplassvekst. De røde prikkene er kommuner i det fylket vi her fokuserer på, de grå prikkene er alle andre norske kommuner.

Oppdal har hatt lavere arbeidsplassvekst enn gjennomsnittet, og ligger derfor til venstre i diagrammet. Samtidig ser vi at Oppdal har en nettoflytting som er høyere enn forventet ut fra arbeidsplassveksten. Oppdal har høyere flyttetall enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. På de neste sidene skal vi se nærmere på hva som kan forklare det. Er det gunstige strukturelle forhold, eller har Oppdal en selvstendig tiltrekningskraft?

2.3.2 Strukturelle flyttefaktorer

Strukturelle forhold er faktorer som har en signifikant betydning for utviklingen, men som vanskelig kan påvirkes lokalt. Det er tre strukturelle forhold som har signifikant betydning for steders nettoflytting, etter at effekten av arbeidsplassveksten er korrigert for.

Den første er stedets *størrelse*, målt i innbyggertall. Steder med mange innbyggere har systematisk høyere nettoflytting, uavhengig av arbeidsplassveksten.

Den andre faktoren er *arbeidsmarkedsintegrasjon*. Steder som inngår i større arbeidsmarkeder og som derfor har bedre pendlingsmuligheter for befolkningen har systematisk høyere nettoflytting. Disse to faktorene er statiske, ved at de forandrer seg svært langsomt.

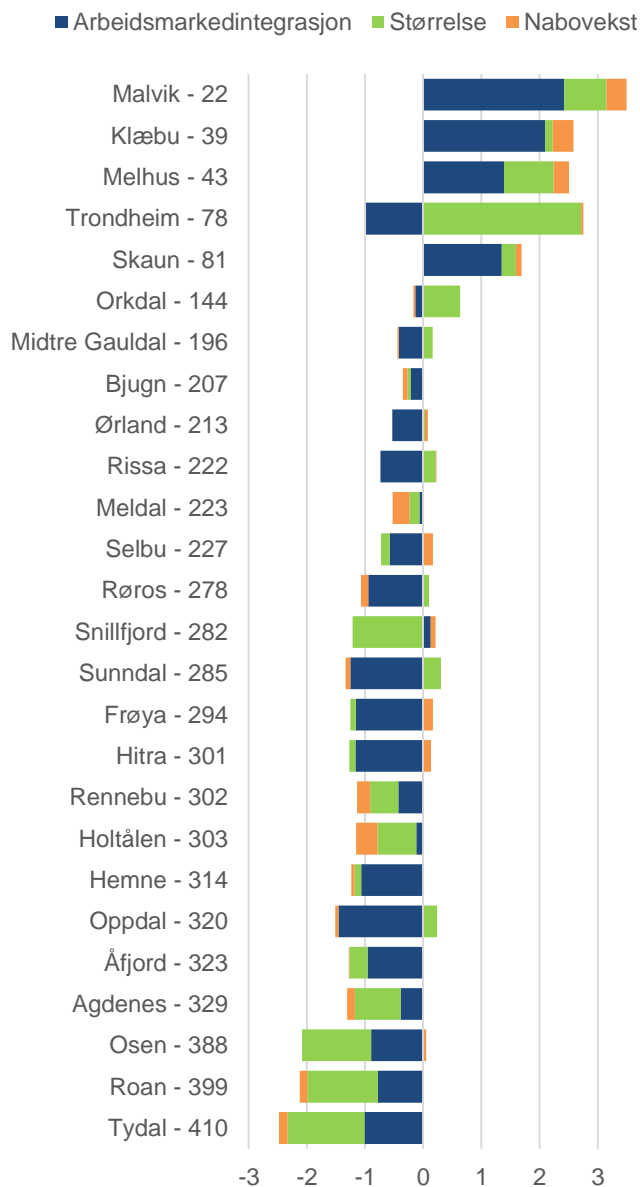
Den tredje faktoren, *nabovekst*, er mer dynamisk og kan være helt forskjellig fra år til år. Det er arbeidsplassveksten i omkringliggende steder, veid med andelen som pendler til hvert sted. Dersom de omkringliggende stedene har arbeidsplassvekst blir nettoflyttingen påvirket positivt.

Hva har de strukturelle flyttefaktorene betydd for nettoflyttingen til kommunene i Sør-Trøndelag samt Sundal? Det vises i figuren til høyre.

Kommuner som Malvik, Klæbu, Melhus, Trondheim og Skaun har hatt de beste strukturelle betingelsene for å oppnå netto innflytting. Trondheim vinner på å være en stor kommune, de andre vinner på å ligge tett inntil Trondheim og ligge innenfor det store funksjonelle arbeidsmarkedet.

Oppdal er en forholdsvis isolert kommune med lav arbeidsmarkedsintegrasjon. Det hemmer innflyttingen ganske mye. Oppdal har dermed ikke særlig gunstig lokalisering for å oppnå innflytting. Vi kan se at Sunndal og Rennebu også har litt ugunstige strukturelle betingelser, mens Midtre Gauldal er litt mer heldig stilt.

På forrige side så vi at nettoflyttingen til Oppdal har vært høyere enn arbeidsplassveksten isolert sett skulle tilsi. Nå ser vi at innflytting til Oppdal blir negativt påvirket av de strukturelle betingelsene. Hva betyr det for bostedsattraktiviteten? Det skal vi se på neste side.

Figur 41: Effekten av de strukturelle flyttefaktorene på kommunenes nettoflytting 2009-2014. Rangering blant landets 428 kommuner.

2.3.3 Bostedsattraktivitet rangert

På denne siden ser vi hvordan bostedsattraktiviteten i kommunene i Sør-Trøndelag og Sunndal har vært de siste tolv årene. Figuren til høyre viser bostedsattraktiviteten for den siste tolvårsperioden og er rangert deretter. Fargenyansene skiller mellom de fire siste treårsperiodene.

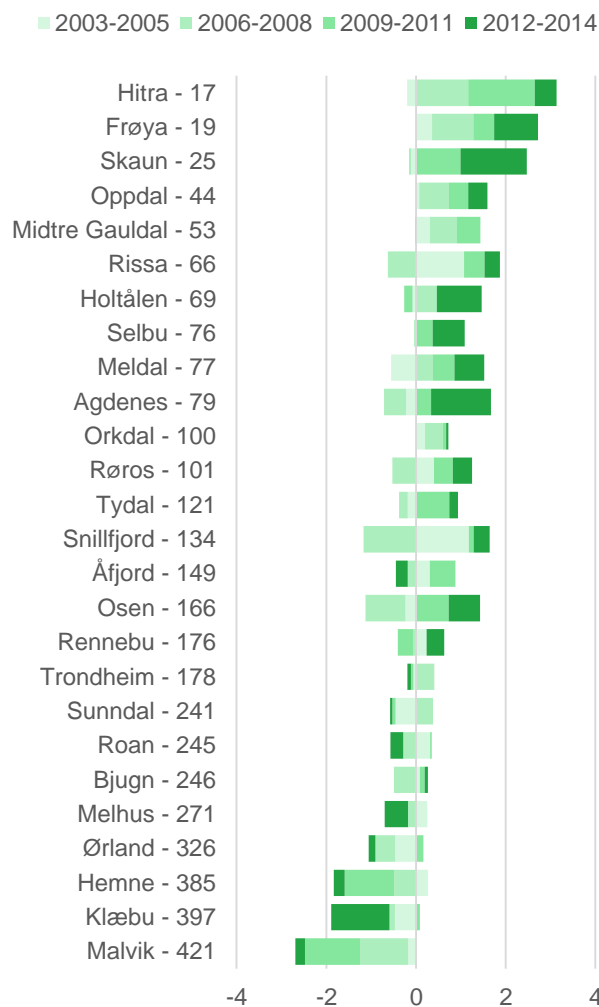
Over en periode på tolv år plasserer Oppdal seg høyt blant Norges kommuner. Oppdal er nummer 44 blant alle kommunene i landet og fjerde best i fylket. Bostedsattraktiviteten har vært positiv i de tre siste treårsperiodene.

Kommuner konkurrerer med andre kommuner om bostedsattraktivitet og særlig med andre kommuner som ligger innenfor det samme funksjonelle arbeidsmarkedet. Det som gjør noen kommuner mer attraktive er en kombinasjon av mange faktorer. Vi pleier å gruppere de ulike faktorene i fire grupper: boligmarkedet, ameniteter (goder, attraksjoner, tjenester), kultur og identitet og til slutt omdømme.

Boligmarkedet er den enkleste gruppen, og det er spesielt boligbyggingen som kan være med på å forklare forskjeller i bostedsattraktivitet mellom nabokommuner i samme region.

For Oppdal har denne positive bostedsattraktiviteten vært svært viktig. Næringsattraktiviteten har vært svak og trukket ned veksten i antall arbeidsplasser. Dersom også bostedsattraktiviteten hadde vært svak ville befolkningsutviklingen vært vesentlig svakere.

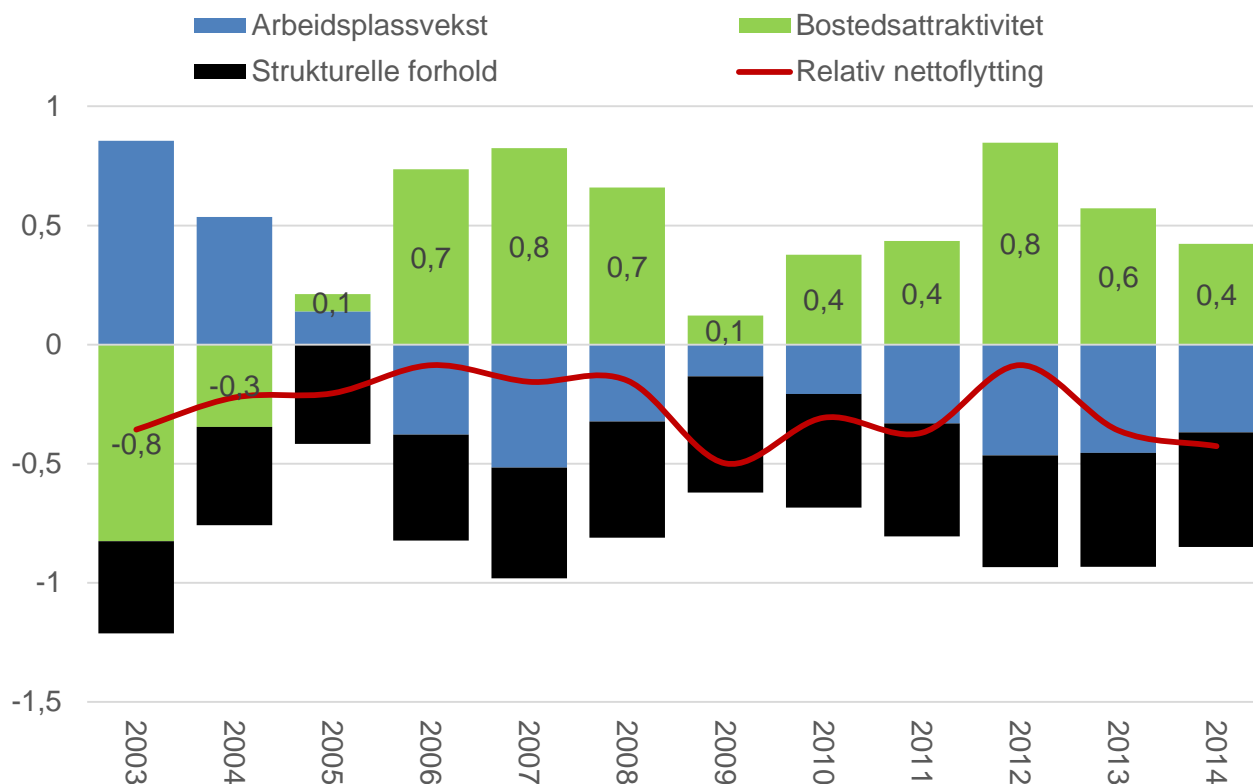
Det er imidlertid vanskelig å se for seg at Oppdal kan fortsette med å være en attraktiv bostedskommune samtidig som næringsattraktiviteten er så lav. Siden Oppdal ligger litt isolert til i forhold til andre arbeidsmarkeder, vil det være vanskelig å øke andelen av utpendling vesentlig.

Figur 42: Bostedsattraktiviteten for de siste fire ikke-overlappende treårsperioder i kommunene i Sør-Trøndelag samt Sunndal. Rangering blant landets 428 kommuner.

2.3.4 Bostedsattraktivitet

Nå har vi analysert nettoflyttingen og regnet ut hva som skyldes arbeidsplassvekst og hva som skyldes strukturelle faktorer. Det er imidlertid fremdeles noe av nettoflyttingen som ikke kan forklares av disse faktorene. Når det ikke finnes en ytre forklaring, antar vi at det skyldes forhold som er spesielle for kommunen. Denne restfaktoren blir da en indikator for bostedsattraktiviteten. Den viser om nettoflyttingen har vært unormalt høy eller lav gitt de forholdene som vi vet påvirker nettoflyttingen.

Figur 43: Den relative nettoflyttingen til Oppdal, dekomponert i effekten av arbeidsplassvekst, bostedsattraktivitet og strukturelle flyttefaktorer. Den nettoflyttingen som ikke kan forklares av arbeidsplassveksten eller strukturelle faktorer er en indikator for bostedsattraktivitet.

Figuren over viser den relative flyttingen til kommunen. Den røde linjen viser hvordan den relative flyttingen har vært, mens stolpene forklarer hva den relative flyttingen skyldes.

I begynnelsen av perioden bidro arbeidsplassveksten positivt. Etter 2005 har arbeidsplassveksten bidratt negativt i alle periodene. De strukturelle betingelsen har også bidratt negativt til flyttetallene i alle periodene.

Bostedsattraktiviteten i Oppdal har bidratt positivt i hele perioden etter 2005. Nettoflyttingen til Oppdal har i perioder vært 0,8 prosent (av folketallet) bedre enn forventet. Det er svært høy bostedsattraktivitet. Uten denne bostedsattraktiviteten hadde befolkningsutviklingen blitt svært mye dårligere.

2.4 Hva sier attraktivitetsanalysen?

Oppdal har hatt svært dårlig næringsattraktivitet de siste årene. Arbeidsplassutviklingen i næringslivet har vært svak. Noe av den svake arbeidsplassutviklingen skyldes ugunstige strukturelle forhold, men mesteparten skyldes svak næringsattraktivitet. Den svake næringsattraktiviteten har ført til at det er færre arbeidsplasser i Oppdal i dag enn det var i 2008. Sunndal har også svak næringsattraktivitet og har hatt enda mindre gunstig næringsstruktur. Rennebu har klart seg bedre enn de strukturelle betingelsene skulle tilsi og har dermed vært attraktiv for næringsliv. Midtre Gauldal har vært svært attraktiv for næringsliv etter 2008, og er rangert blant de ti beste næringskommunene i landet.

Oppdal har imidlertid vært svært attraktiv som bosted. Nettoflyttingen til Oppdal har gitt befolkningsvekst til tross for nedgang i antall arbeidsplasser. Oppdal har i tillegg en ulempe ved å ligge litt isolert til i forhold til større arbeidsmarkeder. Midtre Gauldal og Rennebu er også kommuner med over middels bostedsattraktivitet. Sunndal har noe lavere bostedsattraktivitet enn middels av norske kommuner.

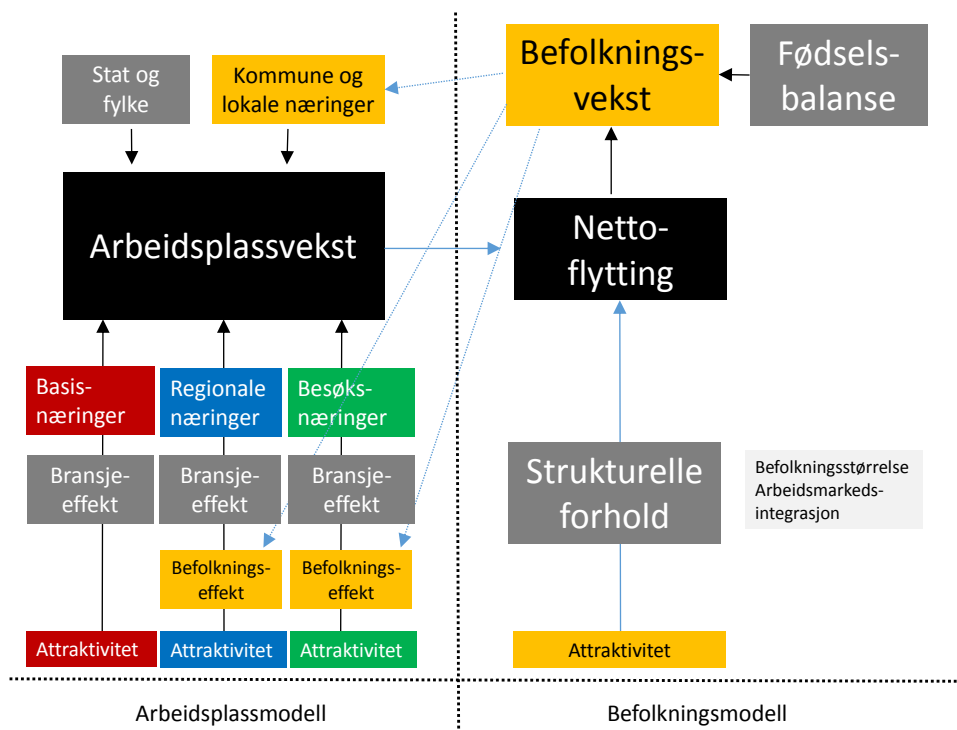
Vil det være en fordel å koble seg til kommuner med høy attraktivitet? Det virker ganske innlysende at det må være bedre å slå seg sammen med kommuner med høy attraktivitet enn kommuner med lav attraktivitet. Dersom den høye attraktiviteten kommer helt eller delvis av vellykkede tiltak fra kommunens side, vil en kunne ta del i dette i den nye kommunen.

I et slikt perspektiv vil alternativet Oppdal, Rennebu og Midtre Gauldal vært best, mens alternativet Oppdal/Sunndal vil være dårligst.

3. Scenarier for framtidig vekst

Vi skal avslutte rapporten med å se på hva som er sannsynlige og mulige scenarier for framtidig utvikling langs de samme dimensjonene som vi har analysert så langt. Hensikten med å lage scenariene er å få fram hvilket mulighetsrom det er for et sted å påvirke sin egen utvikling gjennom å øke attraktiviteten. Vi kan også gjennom scenariomodellen se hvordan den regionale utviklingen vil kunne bli endret ved ulike mulige skift i framtidige strukturelle forhold.

Scenariomodellen bygger på den samme Attraktivitetsmodellen som vi har brukt i analysene av den historiske utviklingen. I analysene av utviklingen de siste årene, har vi avdekket en rekke sammenhenger som vi kan bruke i scenariene.

Figur 44: Scenariomodellen forenklet.

Det er noen små forskjeller mellom scenariomodellen og Attraktivitetsmodellen. I scenariene må vi ta hensyn til at antall arbeidsplasser i kommunesektoren blir påvirket av befolkningsveksten. Vi kjenner disse sammenhengene gjennom de historiske analysene, men de ble ikke brukt der, fordi vi ikke analyserte årsakene til utviklingen i offentlig sektor. I scenariomodellen tar vi ikke med effekten av nettoflyttingen som følge av arbeidsplassveksten i nabokommuner.

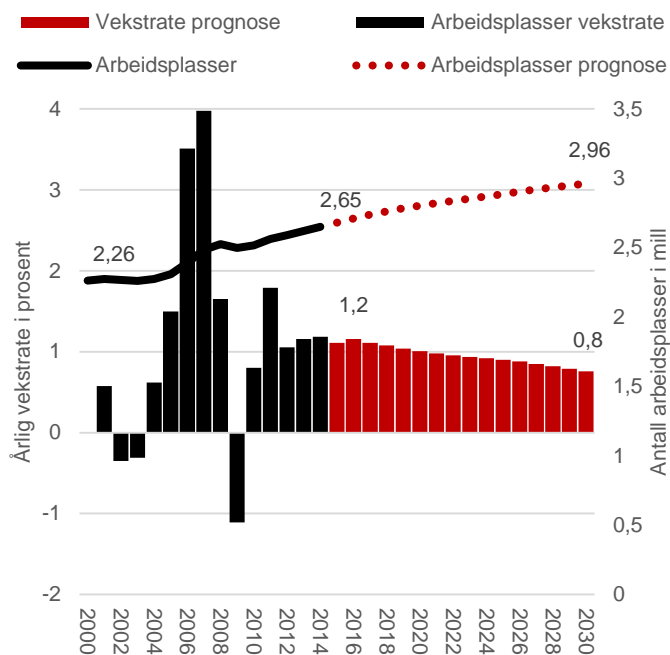
Selv om skissen er tilsynelatende lik, er anvendelsen nesten helt motsatt. I de historiske analysene la vi inn størrelsene for å beregne sammenhenger. I scenariomodellen er det omvendt, vi bruker de sammenhengene vi har avdekket i fortiden for å beregne hvordan størrelsene utvikler seg i framtiden. Vi viser i neste avsnitt resultatene i form av scenarier for arbeidsplassvekst og befolkningsvekst.

3.1 Scenarier for arbeidsplassvekst

3.1.1 Hva blir Norges vekst?

I scenariomodellen har vi lagt inn en prognose for arbeidsplassveksten for hele Norge. Vi baserer oss på SSBs middelfranskriving for befolkningsveksten i Norge.

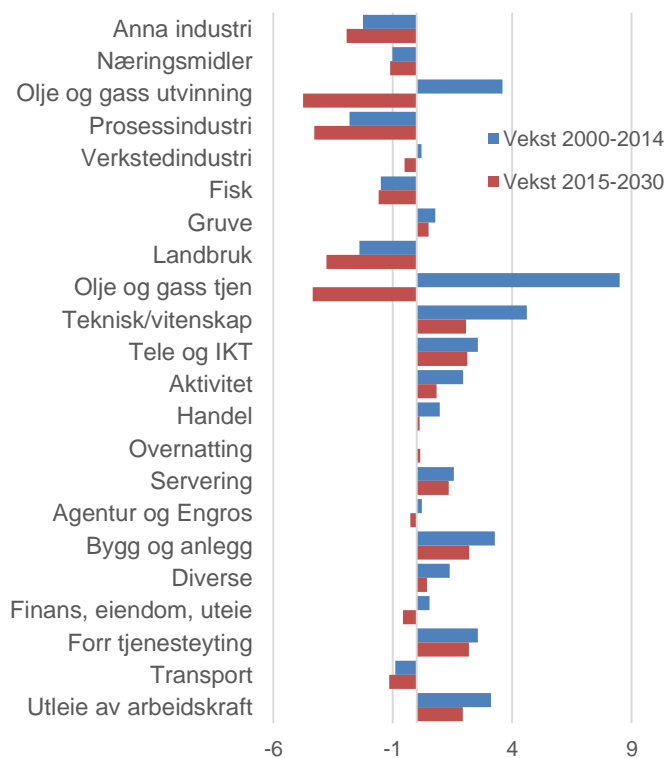
Det forventes sterk innvandring de neste årene, som fører til tilsvarende sterk befolkningsvekst. Deretter antas det at nettoinnvandringen til Norge faller, slik at befolkningsveksten også faller. Franskrivningen gjelder for befolkningsvekst, men vi kan også bruke disse franskrivningene til å beregne sannsynlig arbeidsplassutvikling. Vi forutsetter da ganske enkelt at andelen av befolkningen som er sysselsatt vil være konstant slik at befolkning og arbeidsplasser vil vokse i samme takt. I figuren til høyre ser vi at antall arbeidsplasser i Norge økte fra 2,26 mill. i 2000 til 2,65 mill i 2014. Prognosen viser en videre vekst fram til 2,96 mill i 2030. Stolpene viser den årlige vekstraten. Vi ser hvordan konjunktorene har ført til en ganske ujevn utvikling fram til 2014. I scenariene legger vi til grunn en jevn arbeidsplassvekst i tråd med befolkningsveksten. Det innebærer at arbeidsplassveksten gradvis avtar.

Figur 45: Arbeidsplassveksten i Norge fram til 2014, og beregnet arbeidsplassvekst ut fra at sysselsettingsandelen skal være konstant og SSBs middelfranskriving for befolkningsveksten.

3.1.2 Hvordan blir veksten i ulike bransjer og sektorer?

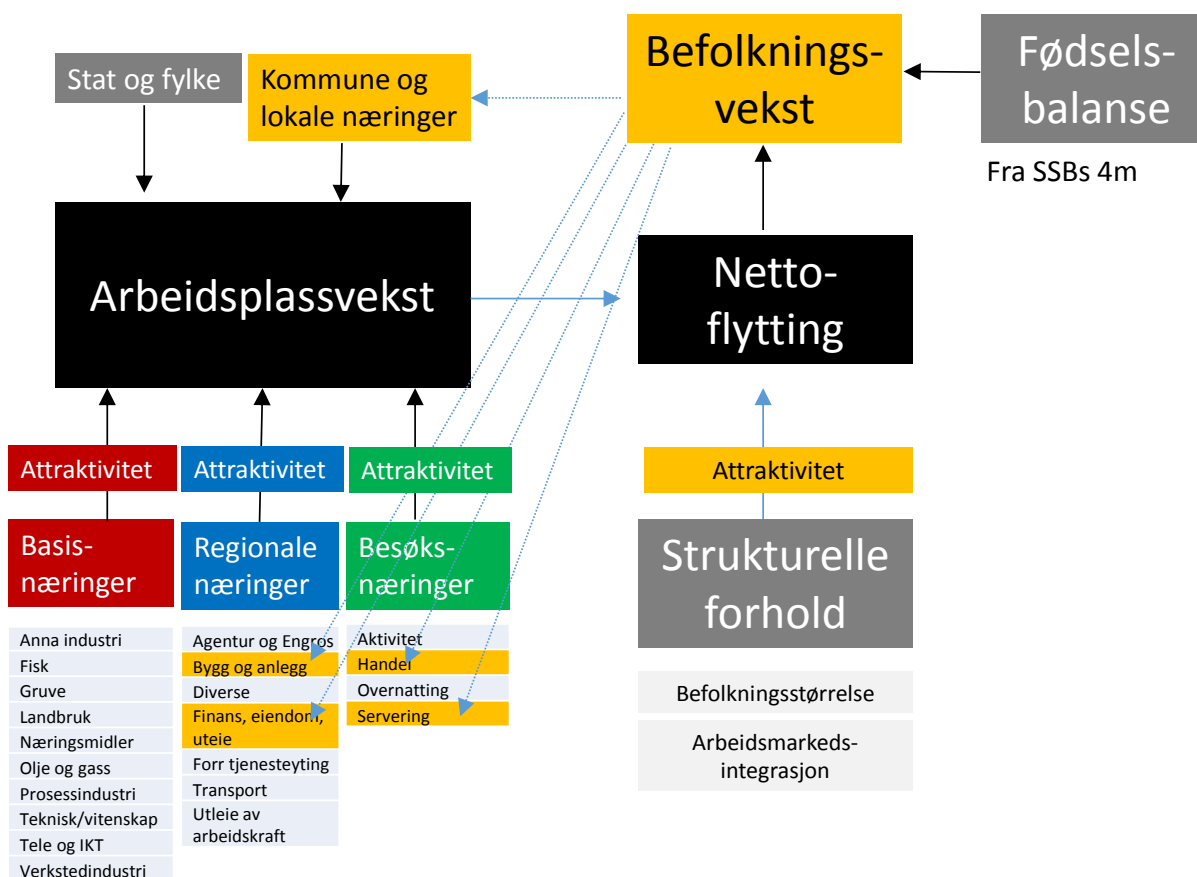
Veksten på et sted vil også bli påvirket av hvilke sektorer og bransjer som kommer til å vokse i framtiden. I utgangspunktet har vi beregnet at den strukturelle utviklingen videreføres, slik at bransjer som har hatt vekst fortsetter å vokse, og bransjer i nedgang fortsetter å synke. I løpet av det siste året synes det imidlertid å være svært sannsynlig at oljebaserte næringer, som har hatt sterk vekst siden 2000, nå vil få en nedgang. Vi har derfor lagt inn at de oljebaserte bransjene får nedgang, samtidig som andre bransjer og sektorer får økt vekst slik at den samlede arbeidsplassveksten i Norge blir den samme.

Figur 46: Prosentvis vekst i antall arbeidsplasser fra 2000 til 2014 i Norge, og verdier for scenariene fra 2015-2030.

3.1.3 Scenariomodell for arbeidsplasser og befolkningseffekt

Når vi har laget prognoser over arbeidsplassveksten i de ulike sektorer og bransjer, kan vi bruke disse prognosene for å beregne bransjeeffekten på ulike steder. Vi forutsetter da at hvert sted får den samme veksten som landet, bransje for bransje. Det vil gi ulik vekst, alt etter om stedene har mange arbeidsplasser i vekstnæringer eller om det er mange arbeidsplasser i nedgangsnæringer.

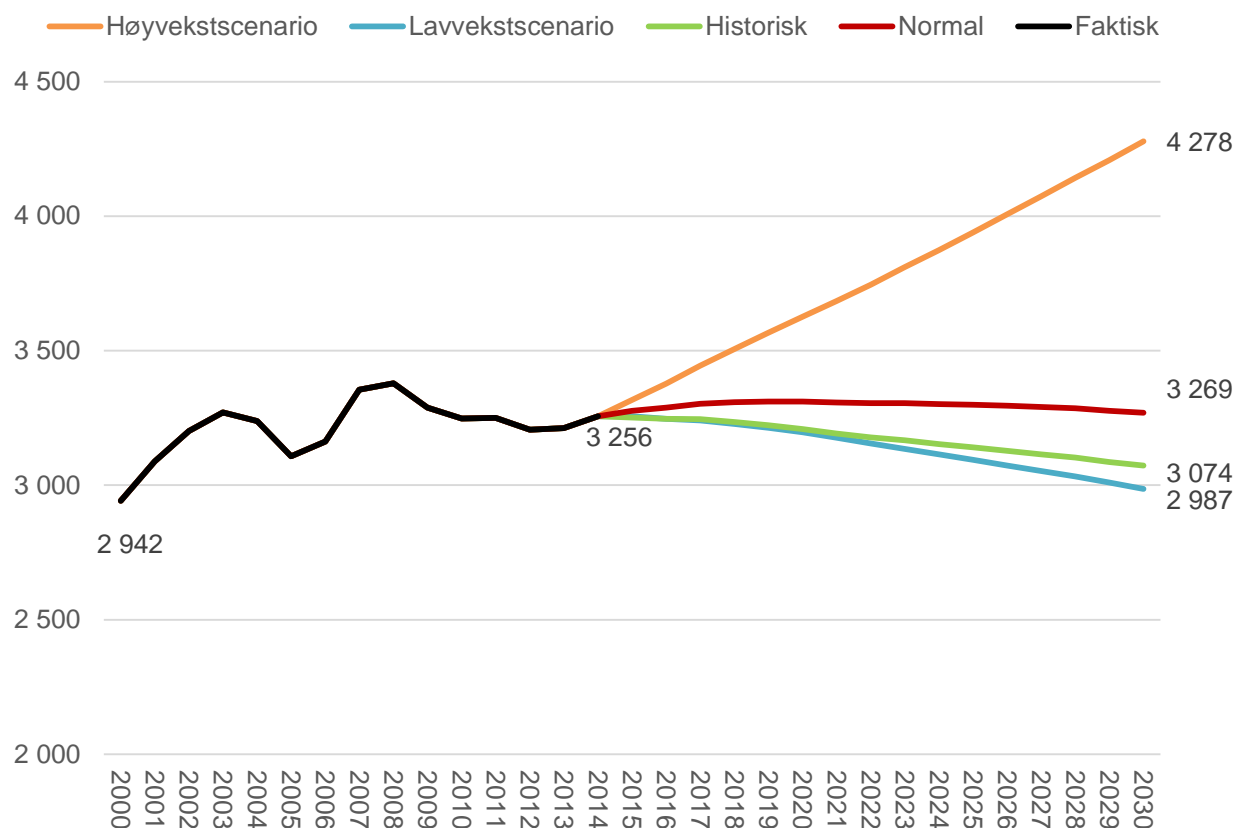
Figur 47: Scenariomodellen.

Vi beregner i tillegg befolknings-effekten, der enkelte bransjer og sektorer blir påvirket av befolkningsveksten i foregående år. Dette vil gi det vi vil kalle et *normalscenario*, der vi forutsetter at stedet har en forventet arbeidsplassvekst, gitt de strukturelle forholdene. Det betyr at attraktiviteten på stedet verken bidrar positivt eller negativt.

Dermed kan vi vise scenarier med ulike forutsetninger om attraktivitet. Ett scenario viser utviklingen dersom steder beholder den samme attraktiviteten som de historisk har hatt - vi kaller det for *historisk attraktivitet*. Dermed viser vi et høyvekstscenario der stedet lykkes med å få en høy, men ikke helt urealistisk, attraktivitet. Vi kaller det derfor *høy attraktivitet*. Til sist viser vi en utviklingsbane hvor stedet har *lav attraktivitet*.

3.1.4 Scenarier for arbeidsplassvekst

Nå er metodene forklart, og vi kan presentere scenariene med tall. De ulike scenariene for arbeidsplassvekst er vist i figuren under.

Figur 48: Scenarier for arbeidsplassvekst i Oppdal fram til 2030.

Figuren viser at antall arbeidsplasser i Oppdal økte fra 2 942 i 2000 til 3 256 i 2014. Dersom forutsetningene om nasjonal vekst og den strukturelle utviklingen som preger stedet holder, vil antall arbeidsplasser i Oppdal ligge omtrent stille fram mot 2030. Norges vekst antas å bli lavere den neste 15 årene enn i de foregående 15 årene og de strukturelle forholdene i Oppdal er ikke spesielt gunstige.

I scenariet med historisk attraktivitet har vi lagt til grunn at Oppdal har den samme attraktiviteten som de har hatt de siste ti årene. Oppdal har hatt varierende attraktivitet de siste årene, men i sum hatt lavere næringsattraktivitet enn middels. Dermed vil den framtidige utviklingen med samme attraktivitet bli en nedgang i antall arbeidsplasser.

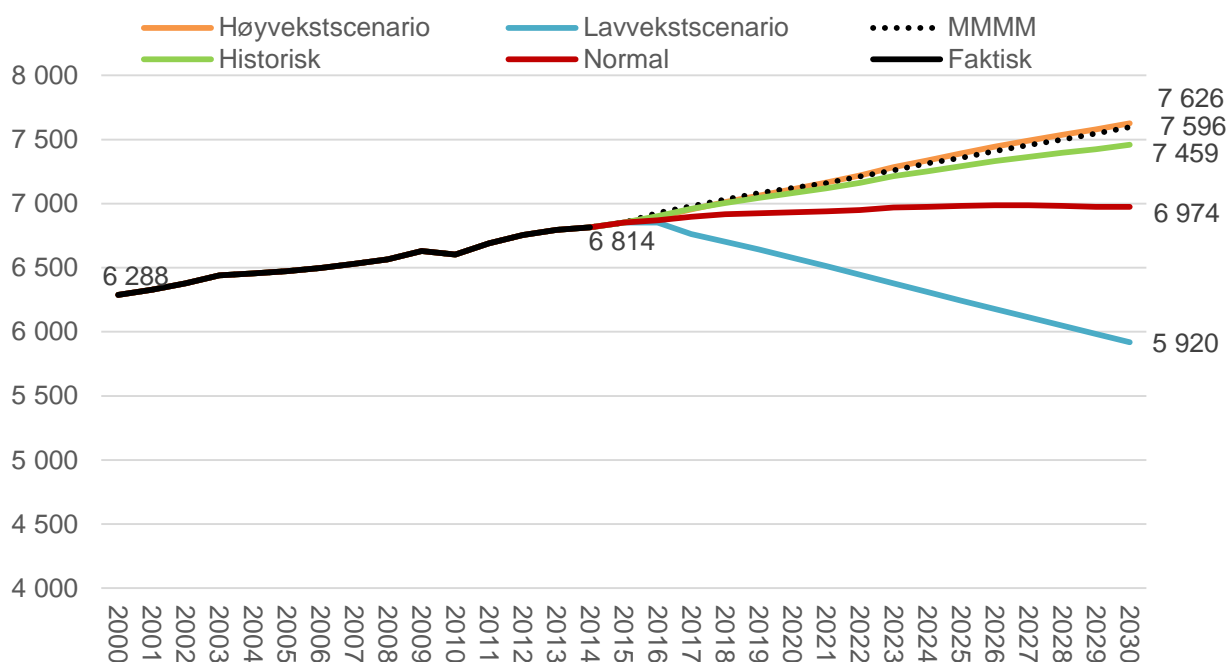
Lavvekstscenariet tar utgangspunkt i at attraktiviteten tilsvarer kommunen som er nummer 100 fra bunn, det vil si nummer 328 av de 428 kommunene. I et slikt scenario vil antall arbeidsplasser i Oppdal minske fram til 2030. Dette scenariet er bare litt mer negativt enn scenariet med historisk attraktivitet.

I høyvekstscenariet har vi forutsatt at Oppdal har en attraktivitet tilsvarende verdien til den kommunen som var rangert som nummer 100 av 428 kommuner de ti siste årene, for alle de fire attraktivitetstypene. Det vil være vanskelig, men ikke usannsynlig å oppnå denne graden av attraktivitet. Vi vet at noen kommuner over tid har hatt så høye attraktivitetsverdier. Det vil bringe veksten i antall arbeidsplasser i Oppdal opp til 4 278 arbeidsplasser i 2030. Scenariene viser at Oppdal må gjøre noe for å bli en mer attraktiv kommune, dersom de skal oppnå vekst i antall arbeidsplasser.

3.2 Scenarier for befolkningsvekst

Når vi lager scenarier for befolkningsvekst, bruker vi arbeidsplassveksten som input. Verdien for arbeidsplassveksten blir hentet ut fra modellens venstre del, ifølge figur 47.

I tillegg antar vi at nettoflyttingen til steder i framtiden blir påvirket av befolkningsstørrelse og arbeidsmarkedsintegrasjon på samme måte som i årene 2000-2014. Vi kan så vise hvordan ulike grader av attraktivitet i kommunen vil kunne slå ut i framtidig vekst.

Figur 49: Befolkningsutvikling ved ulike scenarier for attraktivitet i Oppdal fram til 2030.

Vi kan se at folketallet i Oppdal steg fra 6 288 i 2000 til 6 814 i 2014. I normalscenariet med nøytral attraktivitet langs alle dimensjoner vil folketallet øke litt de neste årene for deretter å stagnere. I dette scenariet vil folketallet i Oppdal komme opp i 6 914 i 2030. Det er 160 flere innbyggere enn i begynnelsen av 2015.

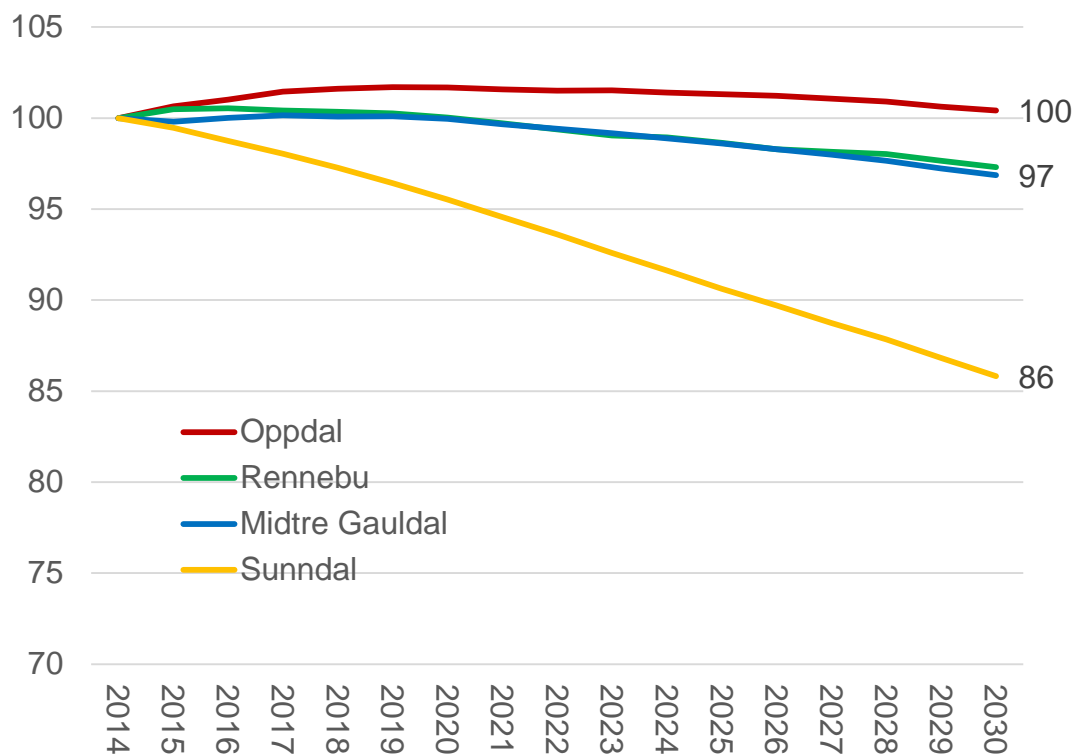
I scenariet med historisk attraktivitet vil befolkningsveksten i Oppdal blir mye bedre. Det er fordi Oppdal har hatt høy bostedsattraktivitet de siste årene, og i det historiske scenariet vil den høye bostedsattraktiviteten fortsette. I dette scenariet vil folketallet i Oppdal bli på 7 459 i 2030.

Under høyvekstscenariet vil Oppdal kunne oppnå et befolkningstall på 7 596 i 2030. Høyvekstscenariet forutsetter at Oppdal blir langt mer attraktiv for næringsliv, men faktisk mindre attraktiv som bosted. Vi så tidligere at Oppdal er rangert som nummer 44 av alle kommunene for bostedsattraktivitet, men i høyvekstscenariet er det forutsatt at Oppdal har en attraktivitet som nummer 100 av kommunene. SSBs middelframskrivning ligger nær høyvekstscenariet. Etter våre modeller er SSBs framskrivning ganske optimistisk.

Lavvekstscenariet har en ganske kraftig befolkningsnedgang for Oppdal. Det er en reell mulighet for at Oppdal kan oppleve nedgang i folketallet de neste 15 årene. Oppdal må bli en over middels attraktiv kommune for å få befolkningsvekst av betydning.

3.2.1 Scenarier for de fire kommunene, arbeidsplassvekst

Det er interessant å se hvilken arbeidsplassvekst de fire kommunene vil få framover. Vi bruker da normalscenariet.

Figur 50: Scenarier for arbeidsplassvekst for de fire kommunene under normalscenariet. Indeksert slik at nivået på slutten av 2014=100

Oppdal vil først få en liten vekst i antall arbeidsplasser, deretter stagnerer utviklingen og ender opp i omtrent samme antall arbeidsplasser i 2030 som i 2014.

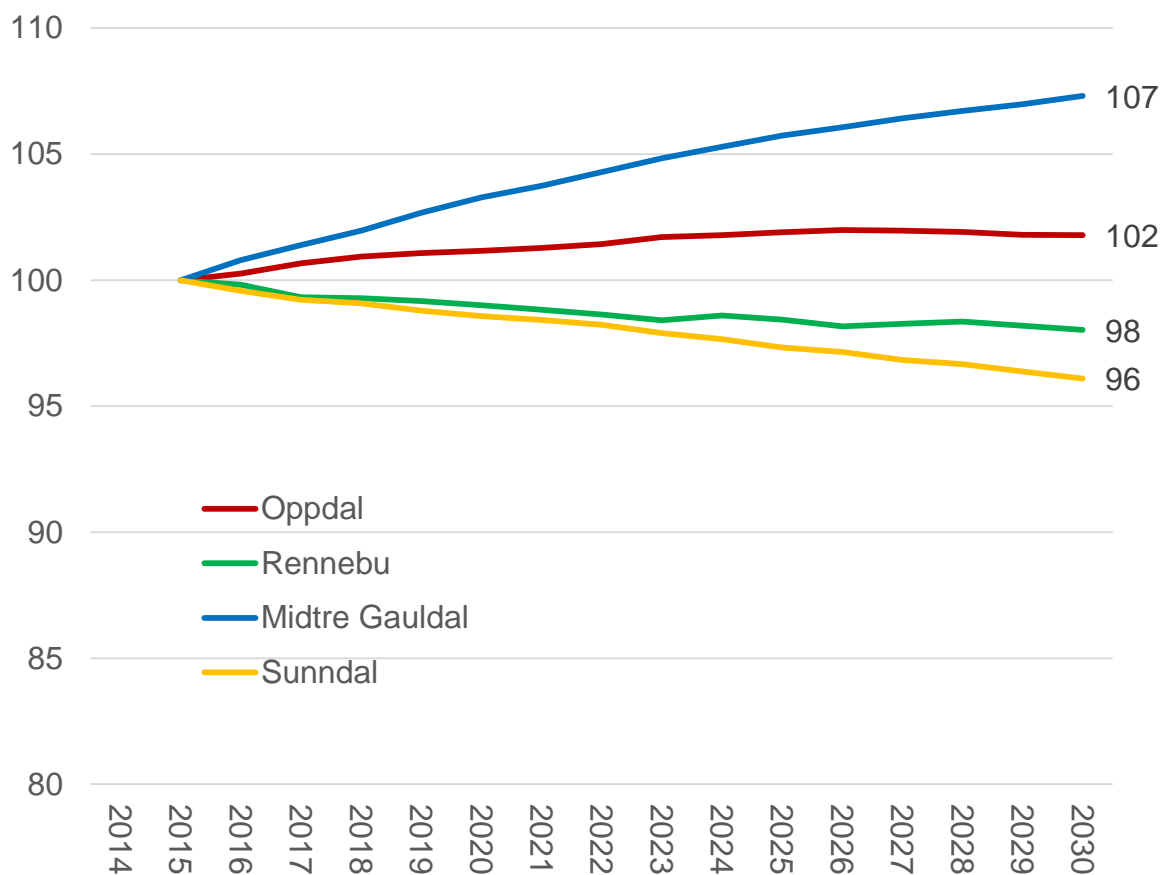
Rennebu og Midtre Gauldal vil få en liten nedgang fram til 2030. Sunndal forventes å få en ganske sterk nedgang i antall arbeidsplasser.

Scenariene er basert på den strukturelle utviklingen som ble vist i figur 46. Denne strukturelle utviklingen er basert på trendframskriving, med unntak av oljebaserte næringer som forventes å gå fra vekst de siste årene til nedgang de neste årene. Den strukturelle utviklingen vil helt sikker by på overraskelser i framtiden også, men dette er den beste spådommen vi kan gi akkurat nå. Normalscenariene er også basert på at kommunene verken er spesielt attraktive eller lite attraktive, men akkurat middels av alle kommunene.

Oppdal synes å ha de mest gunstige betingelsene for arbeidsplassvekst, mens Sunndal har klart minst gunstige betingelsene.

3.2.2 Scenarier for de fire kommunene, befolkning

Vi vil også vise scenarier for befolkningsvekst i de fire kommunene. Her baserer vi oss også på normalscenariet, der attraktiviteten er helt nøytral.

Figur 51: Scenarier for befolkningsvekst etter normalscenariet for de fire kommunene. Indeksert slik at nivået i begynnelsen av 2015=100

Når det gjelder befolkningsutvikling, er det Midtre Gauldal som har de beste framtidsutsiktene. Det kommer av at Midtre Gauldal har bedre strukturelle betingelser for å få innflytting enn de andre kommunene. Midtre Gauldal er bedre påkoblet arbeidsmarkedet i Trondheimregionen, og det gjør det lettere å få pendlingsbasert innflytting. Befolkningen i Midtre Gauldal er forventet å øke med sju prosent fram til 2030 i dette scenariet.

Oppdal er også forventet en viss befolkningsvekst, men bare med to prosent fram til 2030.

I Rennebu og Sunndal er det forventet befolkningsnedgang.

Som de tidligere scenariene har vist, er det et stort handlingsrom for kommuner til å forbedre veksten gjennom å bli attraktive kommuner. Dette handlingsrommet er ikke vist her. I disse normalscenariene er det bare de strukturelle betingelsene som gjelder, ettersom vi har forutsatt normal (eller nøytral) attraktivitet både for næringsliv og bosetting.

3.3 Hva sier scenariene?

3.3.1 Om Oppdal

Oppdal må forbedre sin næringsattraktivitet vesentlig dersom de skal unngå nedgang i antall arbeidsplasser. Siden Oppdal er en utpreget besøkskommune, vil besøksattraktiviteten være viktig. En av de viktigste drivkreftene for Oppdal de siste årene har vært den høye bostedsattraktiviteten. Dersom denne høye bostedsattraktiviteten fortsetter, vil Oppdal kunne fortsatt få en god befolkningsvekst. Det er imidlertid grenser for hvor lenge Oppdal kan opprettholde en høy bostedsattraktivitet dersom den svake næringsutviklingen fortsetter. Det er dermed viktig for Oppdal å øke næringsattraktiviteten.

3.3.2 Om de fire kommunene

Scenariene viser at Oppdal har de beste forutsetningene for arbeidsplassvekst, gitt den strukturelle utviklingen som er forutsatt i scenariene. Midtre Gauldal har på sin side de beste forutsetningene for å oppnå befolkningsvekst gjennom innflytting. Sunndal har de vanskeligste betingelsene for å oppnå vekst, særlig i næringslivet. Rennebu ligger også an til å få nedgang både i antall arbeidsplasser og befolkning dersom de ikke er attraktive.

Det vil være en fordel å slå seg sammen med en kommune med gode betingelser for vekst. I så måte er Midtre Gauldal den mest fordelaktige partneren. Det favoriserer alternativet Oppdal, Rennebu og Midtre Gauldal. Alternativet Oppdal/Sundal virker minst attraktivt.